

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Криворізький державний педагогічний

університет

кафедра філософії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

_____ «__» _____ 2016 р.

Методичний комплекс з навчальної дисципліни

ФІЛОСОФІЯ

Кривий Ріг — 2016

УДК 1(07): 378.147

ББК 87

Філософія. Методичний комплекс з навчальної дисципліни. —
Криворізький державний педагогічний університет, 2016. — 84 с.

Укладачі:

д. філос. н, проф. Я.В. Шрамко (відповідальний редактор видання),
к. філос. н., доц. А.І. Абдула,
к. філос. н., доц. Г.А. Балута,
к. філос. н., доц. Н.П. Козаченко,
к. філос. н., доц. В.П. Лисечко,
к. філос. н., доц. О.П. Панафідіна,
к. філос. н., доц. О.В. Мішалова,
І.В. Корупятник.

Рецензенти:

д. соціол. н, проф. А.С. Лобанова,
д. філос. н., проф. С.В. Куцепал.

Затверджено вченою радою Криворізького державного педагогічного університету. Протокол № 1 від 31 серпня 2016 р.

УДК 1(07): 378.147

ББК 87

© Абдула А.І., Балута Г.А., Козаченко Н.П., Корупятник І.В.,
Лисечко В.П., Мішалова О.В., Панафідіна О.П., Шрамко Я.В., 2016.

ЗМІСТ

Загальний опис навчальної дисципліни	2
Пояснювальна записка	1
Структура залікового кредиту курсу	3
Список обов'язкових першоджерел до курсу філософії	5
Змістовий модуль 1. Філософія, її предмет, функції і структура..	7
Тема 1.1. Філософія, її предмет, функції та структура	7
Змістовий модуль 2. Культурно-історичні типи філософії.....	11
Тема 2.1. Філософія Стародавнього Сходу	11
Тема 2.2. Антична філософія.....	12
Тема 2.3. Середньовічна філософія.....	15
Тема 2.4. Філософія епохи Відродження	17
Тема 2.5. Філософія Нового часу та доби Просвітництва	19
Тема 2.6. Класична німецька філософія кін. XVIII–поч. XX ст.	22
Тема 2.7. Континентальні напрямки філософії XX ст.	27
Тема 2.8. Аналітичний напрямок філософії XX ст.....	30
Тема 2.9 Українська філософія.....	33

Змістовий модуль 3. Філософія буття (Онтологія)	39
Тема 3.1 Онтологія як загальна теорія буття	39
Тема 3.2 Філософія свідомості.....	42
Змістовий модуль 4. Філософія пізнання (Гносеологія)	47
Тема 4.1. Природа пізнання. Проблема істини	47
Тема 4.2. Наукове пізнання, його особливості та закономірності....	49
Змістовий модуль 5. Соціальна філософія і філософія історії ...	53
Тема 5.1. Соціальна філософія	53
Тема 5.2. Філософія історії.....	58
Змістовий модуль 6. Філософські проблеми людини	63
Тема 6.1. Філософська антропологія	63
Тема 6.2. Філософська теорія цінностей	67
Орієнтовні питання для підсумкового самоконтролю студентів	72
Контроль успішності студентів	78

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Підготовка майбутніх педагогів передбачає ґрунтовне вивчення філософії як теоретичної основи світогляду, розуміння основних філософських понять і категорій. Курс філософії дає можливість студентам отримати необхідну систему знань щодо розвитку світової філософської думки та оволодіти вмінням застосовувати філософські знання в безпосередній педагогічній практиці та науковій діяльності. Методичний комплекс враховує зростаючий попит на оволодіння філософією як відповідним типом знань та способом розвитку критичного мислення студентів і узагальнює досвід викладання зазначеної дисципліни кафедрою філософії Криворізького державного педагогічного університету.

Методичний комплекс покликаний сприяти засвоєнню філософських знань студентами і містить структуру залікового кредиту курсу, список обов'язкових першоджерел, плани лекційних та семінарських занять, питання до самостійної роботи, теми для написання наукових робіт, орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю знань студентів, рекомендовану літературу, критерії поточного та підсумкового оцінювання.

В результаті вивчення курсу філософії, студент повинен

засвоїти: основні філософські категорії і принципи, функції філософії та місце філософії в системі культури;

знати: основний зміст зазначених у методичному комплексі розділів; напрямки історико-філософської думки (класичну та сучасну вітчизняну і світову філософію); зміст рекомендованих першоджерел;

вміти: застосовувати набуті знання при аналізі нагальних проблем сьогодення, розуміння світу, людини та суспільства; використовувати

їх при освоєнні психолого-педагогічних дисциплін, формуванні своєї власної світоглядної позиції.

Структура курсу визначається згідно тематичного плану і включає такі основні розділи як історія філософії, онтологія, гносеологія, соціальна філософія і антропологія.

Основними *формами навчальної роботи* є лекція, семінарське заняття і самостійна робота студентів. Програма навчальної дисципліни «Філософія» розрахована на 120 годин, що становить 4 кредити ECTS.

Укладачі комплексу:

д.філос.н, проф. Я.В.Шрамко (відповідальний редактор видання),
к.філос.н., доц. А.І.Абдула,
к.філос.н., доц. Г.А.Балута,
к.філос.н., доц. Н.П.Козаченко,
к.філос.н., доц. В.П.Лисечко,
к.філос.н., доц. О.В.Мішалова,
к.філос.н., доц. О.П.Панафідіна,
І.В.Корупятник.

ЗАГАЛЬНИЙ ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс: підготовка бакалаврів	Напрямок, спеціальність	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних ECTS: 4	Шифр та назва напрямку: <i>для всіх напрямків</i>	Обов'язкова. Рік підготовки: 2. Семестр: 1, 2.
Змістових модулів: 6	Шифр та назва спеціальностей: <i>для всіх спеціальностей</i>	Лекції: 34 год.
Загальна кількість годин: 120	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>бакалавр</i>	Семінари: 34 год.
Тижневих годин: 3		Самостійна та індивідуальна робота: 52 год.
		Вид контролю: <i>екзамен</i>

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ

<i>Змістовий модуль</i>	<i>Кільк. годин</i>	<i>Лекції</i>	<i>Семінари</i>	<i>Самостійна робота</i>
1	2	3	4	5
1. Філософія, її предмет, функції та структура.	6	<u>2 год.</u> 1. Філософія як наука та вид знання.	<u>2 год.</u> 1. Філософія як наука.	<u>2 год.</u> 1. Філософія та світогляд.
2. Культурно-історичні типи філософії.	64	16 год. 2. Антична філософія. 3. Філософія Середніх віків. 4. Філософія Нового часу та доби Просвітництва. 5-6. Класична німецька філософія кінця XVIII – початку XX ст. 7. Сучасна західна філософія. Континентальні напрями. 8. Аналітичний напрямок філософії XX ст. 9. Українська філософія.	16 год. 2. Антична філософія. 3. Середньовічна філософія. 4. Філософія Нового часу. 5. Критична філософія І. Канта та абсолютний ідеалізм Г. Гегеля. 6. Німецька філософія другої половини XIX ст. 7. Західна філософія XX ст. Континентальні напрями. 8. Аналітичний напрямок західної філософії XX ст. 9. Українська філософія.	32 год. 2. Давньосхідна філософія. 3. Антична філософія та філософія доби еллінізму. 4. Філософія епохи Відродження 5. Філософія Нового часу. 6. Філософські концепції позитивізму, неокантіанства і прагматизму 7. Західна філософія XX ст 8. Українська філософія.

1	2	3	4	5
3. Філософія буття.	14	4 год. 10. Онтологія як загальна теорія буття. 11. Філософія свідомості.	4 год. 10. Буття як фундаментальна категорія і проблема філософії. 11. Проблема свідомості в філософії: основні напрямки та підходи.	6 год. 9. Філософське вчення про розвиток. 10. Філософські проблеми мови.
4. Філософія пізнання.	10	4 год. 12. Пізнання, його природа. Проблема істини. 13. Наука як особливий вид пізнавальної діяльності та система знань.	4 год. 12. Сутність і закономірності процесу пізнання. Проблема істини. 13. Наукове пізнання, його специфіка та структура. Проблема зростання наукового знання.	2 год. 11. Методи і форми наукового знання і пізнання.
5. Соціальна філософія і філософія історії.	14	4 год. 14. Філософське розуміння суспільства. 15. Філософія історії.	4 год. 14. Проблеми соціальної філософії. 15. Проблеми філософії історії.	6 год. 12. Соціально-філософські проблеми науки і техніки. 13. Глобалізація і глобальні проблеми людства.
6. Філософські проблеми людини.	12	4 год. 16. Філософське розуміння людини. 17. Філософська теорія цінностей.	4 год. 16. Людина як предмет філософської рефлексії. 17. Філософське вчення про цінності.	4 год. 14. Багатовимірна природа людського буття. 15. Аксиологічні засади людського життя.
Всього	120	34	34	52

Перелік першоджерел до курсу філософії¹

1. *Рассел Б.* Искусство рационального предположения // Искусство мыслить. — М., 1999. — С. 15-33.
2. (а) *Платон.* Апология Сократа // Платон. Диалоги. — Харків: Фоліо, 2008. — С. 21-51.
(б) *Платон.* Критон // Платон. Диалоги. — Харків: Фоліо, 2008. — С. 52-67.
3. *Аквинский Ф.* Сумма теологии. Вопрос 2. О Боге: существует ли Бог. — К.: Эльга, Ника-Центр; М.: Элькор-МК, 2002. — Раздел 1-3. — С. 20-27.
4. (а) *Декарт Р.* Метафізичні розмисли (перший і другий розмисел). — К.: Юніверс, 2000. — С. 18-33*.
(б) *Локк Дж.* Розвідка про людське розуміння. У чотирьох кн. Кн. 2: Про ідеї. — Х.: Акта, 2002. — Глава 1. Про ідеї навзагал та про їхнє походження. — С. 5-33*.
(в) *Руссо Ж.-Ж.* Про суспільну угоду, або принципи політичного права (Книга 1). — К.: Port-Royal, 2001. — С. 5-30*.
5. *Енгельс Ф.* Людвіг Фейербах і кінець класичної німецької філософії // Вибрані твори в трьох томах / К. Маркс, Ф. Енгельс. — К.: Політвидав України, 1977. — Т. 3. — С. 337-377. (Розділи II і IV).
6. *Шопенгауэр А.* Мир как воля и представление: Т. 1. — М.: ТЕРРА—Книжный клуб; Республика, 1999. — С. 236-245 (§53-54).
7. *Сартр Ж.-П.* Экзистенциализм — это гуманизм // Сумерки богов. — М.: Политиздат, 1989. — С. 319-344.
8. *Карнап Р., Ган Г., Нейрат О.* Наукове світорозуміння — Віденський гурток // Актуальні проблеми духовності. — Вип. 13. — Кривий Ріг, 2012. — С. 97-114.
9. *Сковорода Г.* Розмова п'яти подорожніх про істинне щастя в житті // Твори: В 2-х т. — Т. I. — С. 325-358.

¹Зірочкою * позначені першоджерела на вибір. З декількох першоджерел, запропонованих до теми, можна обрати одне.

10. *Аристотель*. Метафизика // Аристотель. Сочинения в 4-х тт. — М.: Мысль, 1975. — Т. 1. Книга первая (А), гл. 1-6. — С. 65-80.
11. *Поппер К.Р.* Знание и психофизическая проблема: В защиту взаимодействия. — М., 2008. — С. 159-190. Глава 5. Взаимодействие и сознание.
12. *Юм Д.* Исследование о человеческом познании // Юм Д. Сочинения в 2-х тт. — М.: Мысль, 1996. — Т. 2. — С. 129-144 (Глава XII: Об академической, или скептической, философии).
13. *Поппер К.* Логика научного исследования. Часть I. Введение в логику науки. Глава I. Обзор основных проблем // Поппер К. Логика и рост научного знания. — М.: Прогресс, 1983. — С. 46-72.
14. *Маркс К.* До критики політичної економії. Передмова. // Маркс К., Энгельс Ф. Твори, 2-вид. — К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1963. — Т. 13. — С. 5-9.
15. *Мизес Л. фон.* Теория и история: Интерпретация социально-экономической эволюции (Глава 8). — М., 2001. — С. 118-132.
16. *Кассирер Э.* Опыт о человеке. Введение в философию человеческой культуры / Проблема человека в западной философии: Переводы / Сост. и послесл. П.С.Гуревича; Общ. ред. Ю.Н. Попова. — М.: Прогресс, 1988. — С. 3-30.
17. *Шеллер М.* Формализм в этике и материальная этика ценностей // Избранные произведения. — М.: Гнозис, 1994. (3. «Высшие» и «низшие» ценности.) — С. 305-318.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ФІЛОСОФІЯ, ЇЇ ПРЕДМЕТ, ФУНКЦІЇ ТА СТРУКТУРА

Тема 1.1. Філософія, її предмет, функції та структура

Проблема визначення предмету філософії. Знання і мудрість. Ознаки філософського мислення. Означення філософії: науковий підхід (філософія як наука), категоріальний підхід (філософія як категоріальне осягнення реальності), світоглядний підхід (філософія як теоретичний світогляд), діяльнісний підхід (філософія як філософствування), морально-практичний підхід (філософія як вчення про правильне життя). Світогляд. Філософія як теоретична основа світогляду. Зв'язок міфології, релігії та філософії. Генезис філософії. Східна і західна парадигми філософії. Особливості філософського знання (плюралістичність, абстрактність, раціональність, критичність, системність). Специфіка філософських проблем. Специфіка філософських понять (метафізика, проблема, буття, цінність, людина, світ, реальність тощо). Розділи філософії. Філософські дисципліни. Методи філософії (умоглядний, абстрактно-логічний, аналітичний, критичний, герменевтичний, феноменологічний, метод мисленого експерименту тощо). Культурно-історичні типи європейської філософії. Філософія в системі культури. Функції філософії.

Лекція 1. Філософія як наука та вид знання

Основні питання лекції

1. Специфіка філософського знання. Проблема предмету та означення філософії. Методи філософії.
2. Специфіка філософських проблем та основні розділи філософії.
3. Історія філософії як спосіб існування філософії. Парадигмальність філософського знання.

Семінарське заняття № 1.

Філософія як наука

План заняття

1. Підходи до означення філософії. Проблема визначення предмету філософії.
2. Особливості філософського знання. Основні проблеми, головні розділи філософії та їх ключові поняття.
3. Місце філософії в системі наукового знання. Функції філософії.

Обов'язкові першоджерела

1. *Рассел Б.* Искусство рационального предположения // Искусство мыслить. — М., 1999. — С. 15-33.

Самостійна робота № 1.

Філософія та світогляд

1. Світогляд, його структура та функції
2. Історичні типи світогляду, їх особливості та взаємозв'язок
3. Східна і західна парадигми філософствування: порівняльна характеристика.
4. Культурно-історичні типи європейської філософії.

Література до теми

Підручники та навчальні посібники

1. *Введение в философию: Учебное пособие для вузов / Фролов И.Т. и др.* — М., 2005. — С. 15-36.
2. *Історія філософії в термінах : термінологічний словник / А.І.Абдула, Н.П.Козаченко, О.П.Панафідіна.* — КПП ДВНЗ «КНУ», 2012. — С. 7-14.
3. *Кремінь В.Г., Ільїн В.В.* Філософія: мислителі, ідеї, концепції. — К., 2005. — С. 12-44.
4. *Петрушенко В.Л.* Філософія: Підручник. — Львів, 2008. — Тема. 1.
5. *Причепий Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А.* Філософія: Підручник. — К., 2005. — С. 9-36.
6. *Спиркин А.Г.* Философия: Учебник. — М., 2002. — С. 11-21.
7. *Філософія. Підручник для вищої школи / За заг. ред. В.Г.Кременя, М.І.Горлача.* — Х., 2004. — Розд. I. — Гл. 1.
8. *Філософія : навч. посіб. / За ред. І.Ф.Надольного.* — К., 2006. — Розділ 1. — Тема. 1.
9. *Філософія : мислителі, ідеї, концепції: Підручник / За заг. ред. В.Г.Кременя, В.В.Ільїна.* — К., 2005. — Тема. 1. — С. 12-15.
10. *Філософія : навч. посіб. / За ред. Т.О.Сілаєвої.* — Тернопіль., 2008. — Частина 1. — Тема. 1, 2.

Додаткова література

1. *Булатов М.* Про методи філософствування. // Філософська думка. — 2004. — № 5.
2. *Гільдебранд Д. фон* Що таке філософія? — Л., 2008.
3. *Макутон П.Я.* Філософія, коло її проблем та роль у суспільстві : Лекція з філософії для студентів пед. інст-ів. — Кривий Ріг, 1991.
4. *Макутон П.Я.* Світогляд, його формування та виховання. — К., 1994. [Розділ 1-4].
5. *Макутон П.Я.* Світоглядні ідеали і цінності: їх місце і роль в культурі // Актуальні проблеми духовності. — Кривий Ріг : І.В.І, 2002. — Випуск 4. — С. 19-20.
6. *Лісовий В.* Філософія як різновид діяльності. // Філософська думка. — 1999. — № 1-2; — № 3; — № 4
7. *Попович М.В.* Що таке філософія? // Філософська думка. — 2006. — № 1. — С. 3-24.
8. *Теклюк А.* Проблема синтезу західної та східної парадигм пізнання // Філософська думка. — 2001. — № 2
9. *Шегута М.А.* Чи потрібна історія філософії? // Філософська думка. — 2008. — № 2. — С. 3-14.

10. *Шрамко Я.В.* Філософія: наука чи світогляд? // Актуальні проблеми духовності. — Кривий Ріг, 2010. — Випуск 11. — С. 98-112.
11. *Шрамко Я.В.* Природа філософії та її предмет // Актуальні проблеми духовності. — Кривий Ріг, 2014. — Випуск 15. — С. 1-13.
12. *Ярош О.* Про долю філософії та її історичні межі // Філософська думка. — 2002. — № 4.

Орієнтовні теми наукових робіт до змістового модуля I.

1. Специфіка філософських понять.
2. Методи філософії та філософствування.
3. Мисленний експеримент як метод сучасної філософії.
4. Філософія як культурна цінність.
5. Специфіка філософських проблем.
6. Поняття «мудрість» та його історична еволюція.
7. Концепції походження філософії.
8. Філософія і наука. Проблема науковості філософії.
9. Європейська філософія як основа європейської культури.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ТИПИ ФІЛОСОФІЇ

Тема 2.1. Філософія Стародавнього Сходу

Особливості східної парадигми філософствування: тісний зв'язок філософії з міфологією та релігією, морально-практична спрямованість, орієнтація на самопізнання, споглядальне ставлення до світу.

Давньоіндійська філософія. *Веданта* (сансара і карма, Брахман — істинна реальність, що не володіє атрибутами, майя як ілюзорний прояв Брахмана, мокша — звільнення шляхом набуття знання, дхарма — спосіб існування, істина, правила поведінки). *Джайнізм* (аскетизм, природа людської душі, вчення про нескінченність і циклічність Всесвіту, дхарма як істинне знання, «три перлини» джайнів). *Буддизм* (анітья — уявлення про змінність всього суцього, дхарми — атомарні події, основа світобудови, що складають досвід живих істот, анатман, медитація як спосіб пізнання, карма, сансара як емпіричне існування та нірвана як ідеальний стан). *Чарвака* (вчення про 4 елементи, матерія як єдина реальність).

Давньокитайська філософія. *Конфуціанство* (гуманність, взаємність, обов'язок, шанування батьків, ритуал; структура суспільства і місце людини в ній, «виправлення імен»). *Даосизм* (Дао як всезагальний закон, Де як його індивідуальний прояв, у-вей — недіяння, просто-та і мудрість — ідеали даоса, «три скарби» даосів).

Самостійна робота № 2. Давньосхідна філософія

1. Давньоіндійська філософія: особливості, основні школи (веданта, джайнізм, буддизм, чарвака).
2. Давньокитайська філософія: особливості, основні школи (конфуціанство, даосизм, легізм).

Література до теми

1. *Історія філософії в термінах : термінологічний словник* / А.І.Абдула, Н.П. Козаченко, О.П. Панафідіна. — КПП ДВНЗ «КНУ», 2012. — С. 7-14.
2. *Історія філософії* / За ред. В.І. Ярошовця. — К., 2002. — С. 9-52.
3. *Петрушенко В.Л.* Філософія: Підручник. — Львів, 2008. — С. 42-60.
4. *Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А.* Філософія: Підручник. — К., 2005. — С. 46-55.
5. *Філософія.* Підручник для вищої школи / За заг. ред. В.Г.Кременя, М.І.Горлача. — Х., 2004. — Розд. І. — Гл. 1, 2.

Тема 2.2. Антична філософія

Передумови виникнення та особливості античної філософії. Основні етапи розвитку античної філософії. **Досократичний період** (Мілетська школа, Геракліт, Піфагорійський союз, елеати). *Мілетська школа*: Фалес, Анаксимен, Анаксимандр. *Натурфілософія*. Пошук першооснови суцього (архе), проблема субстанції. *Піфагорейський союз*: число як першооснова суцього. Вчення про кількісні закономірності світу. Гармонія. *Елейська школа* (елеати): Парменід, Зенон Елейський, Ксенофан, Мелісс. Проблема природи буття. Вчення про незмінність та єдиність буття. Співвідношення буття та мислення, буття і небуття. Пізнання: шлях розуму та шлях відчуттів. Апорії Зенона. *Геракліт*: вчення про постійні зміни і рух. Стихійна діалектика. Вчення про логос.

Класична доба. Атомізм Левкіппа і Демокрита. Ідея множинності буття. Формування ідеї детермінізму. Демокритівські ідеї розвитку та культурного прогресу. *Антропологічний поворот*: софісти, Сократ.

Гносеологічний та етичний релятивізм софістів. Етичний раціоналізм Сократа. Знання як благо. Сократичний метод (іронія, маевтика, діалектика). *Філософія Платона*. Вчення про буття (ідеї), співвідношення світу ідей та світу речей. Теорія пізнання як «пригадування» (анамнезу). Знання і гадка, поняття істини. Вчення про ідеальну державу. *Філософія Аристотеля*: проблема предмету філософії («перша» і «друга» філософія), критика платонівського вчення про ідеї. Онтологія Аристотеля: співвідношення матерії та форми, чотири причини сущого. Гносеологія Аристотеля: досвід — джерело знання, види знань, мислення як вища пізнавальна здібність людини. Природа істини. Вчення про категорії. Аналітика Аристотеля. Людина як «політична тварина». Політія.

Елліністично-римський період. *Епікуреїзм*. Матеріалізм та атомізм Епікура. Атараксія. *Стойцизм*. Детермінізм та телеологізм. Адіафора — моральна байдужість. Апатія. Фаталізм стоїків. *Скептицизм*. Вчення про неможливість достовірного знання. Агностицизм. Епохе як утримання від будь-яких суджень про світ. Тропи. *Неоплатонізм*. Єдине. Ієрархічна будова буття. Еманация.

Лекція № 2. Антична філософія

Основні питання лекції

1. Особливості й основні етапи розвитку античної філософії.
2. Основна проблематика ранньої античної філософії.
3. Поворот античної філософії до людини: софісти і Сократ.
4. Філософські системи Платона і Аристотеля.
5. Елліністично-римська філософія: основні напрями та особливості.

Семінарське заняття № 2.

Антична філософія

План заняття

1. Виникнення античної філософії, її особливості та етапи розвитку.
2. Антропологічний поворот: софісти і Сократ.

3. Філософія Платона: вчення про буття (ідеї), природу пізнання, людину та ідеальну державу.
4. Філософія Аристотеля: проблема предмету філософії, «перша» і «друга» філософія, критика платонівського вчення про ідеї. Аристотелівське вчення про буття (матерія і форма, концепція чотирьох причин), природу пізнання, сутність людини і держави.

Обов'язкові першоджерела

1. *Платон*. Апологія Сократа // Платон. Діалоги. — Харків: Фоліо, 2008. — С. 21-51.
2. *Платон*. Крітон // Платон. Діалоги. — Харків: Фоліо, 2008. — С. 52-67.

Самостійна робота № 3.

Антична філософія та філософія доби еллінізму

1. Рання грецька філософія. Її представники та основні проблеми (Мілетська школа, Елеати, Піфагорійський союз, Геракліт).
2. Ідеї атомізму і детермінізму у філософії Демокрита.
3. Антична філософія епохи еллінізму. Епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм.
4. Вчення неоплатонізму та його вплив на християнську теологію.

Література до теми

Філософська класика

1. *Арістотель*. Політика. — К.: Основи, 2000.

Підручники та навчальні посібники

1. *Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г.* Історія філософії. — К., 2001. — Теми 1, 2.
2. *Введение в философию: Учебное пособие для вузов / Фролов И.Т. и др.* — М., 2005. — С. 46-48; 52-55.
3. *Історія філософії в термінах : термінологічний словник / А.І.Абдула, Н.П.Козаченко, О.П.Панафідіна.* — КПІ ДВНЗ «КНУ», 2012. — С. 30-43.

4. *Історія філософії* / За ред. В.І. Ярошовця. — К., 2002. — С. 53-125.
5. *Історія філософії: Підручник для вищої школи.* — Х., 2003. — С. 218-242.
6. *Причиній Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: Підручник.* — К., 2005. — С. 56-74.
7. *Петрушенко В.Л. Філософія: Підручник.* — Львів, 2008. — С. 61-79.
8. *Спиркин А.Г. Философия: Учебник.* — М., 2002. — С. 22-79.
9. *Філософія* / За ред. М.І. Горлача та ін. — Харків, 2000. — Розд. I, гл. 3.
10. *Філософія* / За ред. І.Ф. Надольного. — К., 2006. — С. 29-39.

Тема 2.3. Середньовічна філософія

Середньовічна філософія, джерела та основні риси її парадигми: теоцентризм, креаціонізм та одкровення. Основні проблеми середньовічної філософії: проблема універсалій, проблема співвідношення знання і віри, співвідношення сутності та існування, сушого і належного, проблема свободи волі.

Апологетика: захист християнства від критики та його обґрунтування (К. Тертуліан, Лактацій, Оріген).

Патристика: філософське формулювання і тлумачення догматів християнства, вирішення проблеми співвідношення віри і розуму. Августин Аврелій (Блаженний): звернення до платонівської філософії (реалізм, держава як історична необхідність, «Град земний і град Божий»).

Схоластика: побудова християнської доктрини на раціональних засадах, томістська ідея гармонії віри і розуму. *П. Абеляр*: сумнів та критичний розум як засоби дослідження, віра, що включає в себе розум. *Фома Аквінський*. Томізм. Звернення до аристотелівської філософії. Щаблі мудрості. Трансцендентальне. Предмет метафізики. Потрійне існування універсалій (до речей, в речах і після речей). Істина як співпадіння речі та інтелекту. «*Tabula rasa*» і «загальні схеми» людського пізнання. Докази буття Бога. Держава як природна необхідність людини. Природне право і божественний закон. *У. Оккам*. Критика платонізму та аристотелізму. «Бритва Оккама». Індивідуальне як предмет пізнання. Номіналізм. Канони наукового методу: експеримент, дослідження не сутності об'єкту, а способу його існування. *Проблема природи універсалій*: реалізм, номіналізм, концептуалізм (Еріугена, Ансельм Кентерберійський, Росцелін, П. Абеляр, У. Оккам).

Лекція № 3. Філософія Середніх віків

Основні питання лекції

1. Витоки, особливості та етапи розвитку середньовічної філософії, її основна проблематика.
2. Патристика і формулювання догматів християнства. Представники та основні філософські ідеї західної та східної патристики..
3. Схоластична філософія, її проблеми та представники. Характеристика схоластичного методу.

Семінарське заняття № 3.

Середньовічна філософія

План заняття

1. Джерела та основні риси філософії середньовіччя.
2. Патристика. Філософське формулювання християнських догматів. Вчення Августина Аврелія про людину, Бога та світ, державу. Проблеми теодицеї та співвідношення віри і розуму.
3. Схоластика, її особливості. Проблема універсалій і специфіка її вирішення середньовічними мислителями: реалізм (Ансельм Кентерберійський, Фома Аквінський), номіналізм (І. Росцелін), концептуалізм (П. Абеляр, У. Оккам).
4. Філософсько-теологічна система Фоми Аквінського: гармонія віри та розуму, докази буття Бога.

Обов'язкові першоджерела

1. *Аквінський Ф.* Сумма теології. Вопрос 2. О Боге: существует ли Бог. — К. : Эльга, Ника-Центр ; М. : Элькор-МК, 2002. — Раздел 1-3. — С. 20-27.

Література до теми

Філософська класика

1. *Августин Св.* Сповідь / Пер. з латини. — К. : Основи, 1996.

Підручники та навчальні посібники

1. *Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г.* Історія філософії: підручник. — К.: Либідь, 2001. [Розділ І. Історичні типи філософствування. Тема 3. Філософія західноєвропейського середньовічного суспільства].
2. *Історія філософії: Підручник для вищої школи.* — Х.: Прапор, 2003. [Розділ ІІ. Філософія Західної Європи. Глава 2. Філософія Середньовіччя].
3. *Кондзьолка В.В.* Історія середньовічної філософії: навчальний посібник. — Львів: Світ, 2001.
4. *Коплстон Ф.* Середньовічна філософія. — К., 1997.
5. *Кремень В.Г., Ільїн В.В.* Філософія: Логос, Софія, Розум: підручник для студ. ВНЗ. — К.: Книга, 2006. [Тема 5. Середньовічна філософія, С. 116-132].
6. *Кремень В.Г.* Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В.Г.Кремень, В.В.Ільїн. — К.: Книга, 2005. [Тема 4. Філософія середніх віків]

Додаткова література

1. *Ал Сувеліан Х.* Загальна характеристика концепцій справедливості в античній та середньовічній філософії (огляд визначень) // Філософська думка. — 2001. — № 3. — С. 60-71.
2. *Баумейстер А.* Призначення філософії та її межі: інтелектуальний спадок Томи Аквінського // Філософська думка. — 2011. — № 4.
3. *Коплстон Ф.* Середньовічна філософія / Пер. з англ. — К.: Jet-Set, 1997.
4. *Стадник М.М.* Вплив християнства на формування світоглядів доби Відродження та Нового часу // Наука. Релігія. Суспільство. — 2008. — № 1. — С. 85-92.

Тема 2.4. Філософія епохи Відродження

Особливості філософії епохи Відродження: антропоцентризм і гуманізм, розуміння людини як суб'єкта творчої діяльності; звернення до античної філософії, оригінальна переробка і синтез ідей античних філософів (Платона, Демокрита, Епікура, Аристотеля, а також античних стоїків та скептиків); антисхоластичність, звільнення з-під опіки католицької церкви; секуляризація; орієнтація на досягнення природознавства (геліоцентризм, географічні відкриття), поєднання їх з даними т.зв. «таємних» наук (алхімії, магії, астрології); переважно пантеїстична картина світу.

Гуманізм як напрям у розвитку культури та філософії Відродження (А. Данте, Ф. Петрарка, Л. Валла, М. Фіччіно, Е. Роттердамський).

Скептицизм М. Монтеня. *Натурфілософські вчення* доби Відродження (М. Копернік, Н. Кузанський, Дж. Бруно). Геліоцентрична система М. Коперніка. Зародження експериментального природознавства (Г. Галілей). *Соціально-політичні концепції* в філософії Відродження. Соціальні утопії Т. Мора, Т. Кампанелли. Вчення Н. Макіавеллі: політика і мораль, матеріальні інтереси як рушійна сила людської діяльності.

Самостійна робота № 4. ***Філософія доби Відродження***

1. Передумови формування філософії доби Відродження, її особливості та періоди. Критика середньовічної філософії.
2. Гуманізм як напрям у розвитку філософії Відродження (Д. Аліг'єрі, Л. Валла, М. Фічіно, Е. Роттердамський). Скептицизм М. Монтеня.
3. Натурфілософія (Н. Кузанський, Дж. Бруно). Геліоцентрична система Н. Коперніка та зародження експериментального природознавства (Г. Галілей).
4. Суспільно-політичні концепції епохи Відродження: Т. Мор, Т. Кампанелла, Н. Макіавеллі.

Література до теми

Філософська класика

1. *Макіавеллі Н.* Флорентійські хроніки. Державець. — К. : Основи, 1998.

Підручники та навчальні посібники

1. *Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г.* Історія філософії. — К., 2001. — С. 75-92.
2. *Історія філософії* / За ред. В.І. Ярошовця. — К., 2002. — С. 214-236.
3. *Історія філософії: Підручник для вищої школи.* — Х., 2003. — С. 283-317.
4. *Мор Т., Кампанелла Т.* Утопія. Місто Сонця / Перекл. з лат. — Київ: Дніпро, 1988.
5. *Петрушенко В.Л.* Філософія: Підручник. — Львів, 2008. — С. 99-115.
6. *Спиркин А.Г.* Философия: Учебник. — М., 2002. — С. 101-107.
7. *Філософія* / За ред. І.Ф. Надольного. — К., 2006. — С. 42-46.

Тема 2.5. Філософія Нового часу та доби Просвітництва

Особливості філософії Нового часу та Просвітництва: натуралізм, закладення основ матеріалістичного і механістичного розуміння природи; орієнтація на пізнання і перетворення об'єкта суб'єктом; раціоналістичність і просвітницький характер; критика середньовічно-схоластичного та містико-магічного розуміння сутності пізнання; орієнтація на розробку наукового методу, який би забезпечив отримання достовірного знання про світ; віра у всемогутність людського розуму, необхідність перебудови суспільного життя на розумних засадах.

Наукова революція XVII ст. та її осмислення в філософії Нового часу: протистояння емпірико-індуктивної (Ф. Бекон) та раціонально-дедуктивної методології (Р. Декарт, Г. Лейбніц). *Проблема джерела знань*: раціоналізм (Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. Лейбніц) та емпіризм, сенсуалізм (Ф. Бекон, Т. Гоббс, Дж. Локк, Д. Юм). «Ідоли» пізнання Ф. Бекона, принцип «радикального сумніву» Р. Декарта. Вчення Дж. Локка про первинні та вторинні якості. Суб'єктивний ідеалізм Дж. Берклі. Скептицизм Д. Юма. Проблема субстанції: монізм, дуалізм, плюралізм. *Французький матеріалізм XVIII ст.* (Ж.О. де Ламетрі, П.-А. Гольбах, К.-А. Гельвецій, Д. Дідро). Механіко-метафізична картина світу.

Поняття природи людини. Механіцизм і соціологізаторство просвітницької антропології. Концепція розумного егоїзму. Уявлення про природу суспільства: теорія суспільного договору (Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо).

Лекція № 4. Філософія Нового часу та доби Просвітництва

Основні питання лекції

1. Особливості філософії Нового часу, її основні проблеми та представники.
2. Проблема джерел та методу пізнання. Раціоналістичні концепції XVII – XVIII ст. Емпірико-сенсуалістичний напрям у філософії Нового часу.
3. Проблема субстанції та основні підходи до її розв'язання.
4. Філософія європейського Просвітництва: проблематика і представники.

Семінарське заняття № 4.

Філософія Нового часу

План заняття

1. Особливості філософії Нового часу. Формування моделі нової науки. Вчення Ф.Бекона про ідоли і шляхи пізнання, його емпірико-індуктивний метод.
2. Філософія Р. Декарта: раціоналістична методологія, принцип універсального сумніву, головні правила наукового методу, вчення про вроджені ідеї та істину. Дуалізм Декарта та психофізична проблема як проблема співвідношення душі і тіла.
3. Критика декартівської теорії вроджених ідей у філософії Дж. Локка, його вчення про джерела походження ідей та їх види. Філософія Д. Юма: вчення про враження та ідеї, проблема причинності, «поміркований скептицизм».
4. Соціально-філософські ідеї Просвітництва (Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.Ж. Руссо).

Обов'язкові першоджерела

1. *Декарт Р.* Метафізичні розмисли (перший і другий розмисел). — К.: Юніверс, 2000. — С. 18-33*.
2. *Локк Дж.* Розвідка про людське розуміння. У 4-х кн. Кн.2: Про ідеї. — Х.: Акта, 2002. (Глава перша. Про ідеї навзагал та про їхнє походження).— С. 5-33*.
3. *Руссо Ж.-Ж.* Про суспільну угоду, або принципи політичного права (Книга 1). — К.: Port-Royal, 2001. — С. 5-30*.

Самостійна робота № 5.

Філософія Нового Часу

1. Філософське вчення Б. Спінози про єдину субстанцію, її атрибути і модуси, пантеїзм, детермінізм і свободу.
2. Філософія Г. Лейбніца: поняття «субстанційної форми» (монади), ієрархія монад, принцип напередвстановленої гармонії, «істини розуму» та «істини факту», логічні критерії істини.
3. Вчення про реальність і критика «матеріальної субстанції» у філософії Дж. Берклі, його іматеріалізм.

Література до теми

Філософська класика

1. *Локк Дж.* Два трактати про врядування. — К.: Основи, 2001.

Підручники та навчальні посібники

1. *Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г.* Історія філософії. — К., 2001. — Тема 5.
2. *Введение в философию: Учебное пособие для вузов / Фролов И.Т. и др.* — М., 2005. — С. 78-92.
3. *Історія філософії в термінах : термінологічний словник / А.І.Абдула, Н.П.Козаченко, О.П.Панафідіна.* — КПП ДВНЗ «КНУ», 2012. — С. 64-72.
4. *Історія філософії / За ред. В.І.Ярошовця.* — К., 2002. — С. 237-307.
5. *Історія філософії: Підручник для вищої школи.* — Х., 2003. — С. 318-341.
6. *Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А.* Філософія: Підручник. — К., 2005. — С. 87-116.
7. *Петрушенко В.Л.* Філософія: Підручник. — Львів, 2008. — С. 116-139.
8. *Спиркин А.Г.* Философия: Учебник. — М., 2002. — С. 108-133.
9. *Філософія / За ред. І.Ф.Надольного.* — К., 2006. — С. 46-61.

Додаткова література

1. *Астахова Т.Г.* Картезіанський дуалізм: pro et contra // Грані. — 2013. — № 10. — С. 73-77.
2. *Астахова Т.Г.* Актуальність проблеми взаємозв'язку духовного і тілесного у філософії корифеїв Нового часу // Грані. — 2013. — № 11. — С. 94-99.
3. *Гусев В.І.* Західна філософія Нового часу XVII-XVIII ст. — К., 1998.
4. *Литвиненко Н.С.* Проблема свободи в гражданском обществе и ее трактовка в философии Нового времени // Актуальні проблеми духовності. — Вип. 6. — 2005. — С. 177-184.
5. *Остапець І.Ю.* Теоретичні моделі реалізації свободи в працях мислителів Нового часу // Грані. — 2014. — № 5. — С. 18-23.
6. *Петрушенко В.* Гносеологічна концепція Р.Декарта // Філософська думка. — 2007. — № 6. — С. 34-38.
7. *Самардак М.М.* Суспільний ідеал Дж.Локка // Філософська думка. — 2006. — № 2. — С. 51-60.
8. *Стасенко С.О.* Біля витоків сучасного лібералізму: ідеї Ж.Кальвіна та Дж.Локка про цивільне правління та свободу совісті // Наука. Релігія. Суспільство. — 2013. — № 2. — С. 50-56.

Тема 2.6. Класична німецька філософія кінця XVIII — початку ХХ ст.

Класична німецька філософія, її витоки, ключові проблеми та етапи розвитку. *Критична філософія І. Канта* та кантівський «коперніканський переворот» в теорії пізнання. Гносеологія Канта як спосіб подолання антиномії емпіризму та раціоналізму Нового часу. Априорне і апостеріорне в знанні. Поняття «речі самої по собі» («ноумени») та «речі для нас» («феномени»). Етика Канта. Ригоризм. Категоричний імператив як вищий моральний закон.

Філософія німецького ідеалізму (Й.Г. Фіхте, Ф.В. Шеллінг, Г.В.Ф. Гегель). Абсолютний ідеалізм Г.Гегеля, абсолютна ідея (світовий розум) як універсальна духовна субстанція світу. Філософська система Гегеля, її панлогізм: логіка, філософія природи, філософія духа. Суспільство і його історія як об'єктивний дух. Усвідомлення свободи як головний критерій суспільного прогресу. Гегелівська діалектика як теорія і метод, її особливості.

Марксистська філософія, її витоки, основні ідеї і принципи. Ідея відчуження праці і суспільство відчуженої людини. Приватна власність як соціальна основа відчуження. Діалектичний матеріалізм. Історичний матеріалізм. Матеріалістичне розуміння людини й суспільства (історії). Розвиток суспільства як природно-історичний процес. Поняття суспільно-економічної формації.

А. Шопенгауер та засади філософського ірраціоналізму. Поняття світової волі та волі до життя. Світ як воля і уявлення. *Філософія життя* (Ф. Ніцше, В. Дільтей, Г. Зіммель, О. Шпенглер та ін.). Критика раціоналістичної філософії. Філософські погляди Ф. Ніцше: нігілізм, воля до влади, переоцінка цінностей, імморалізм та ідея надлюдини, ідея вічного повернення.

Неокантіанство: антисубстанціалізм, антиметафізична і раціоналістична настанова представників Марбурзької школи (Г. Коген, П. Наторп, Е. Кассієр). Відмова від поняття «речі самої по собі», критика протиставлення суб'єкта об'єкту та априорних форм чуттєвості. Баденська школа (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт): розробка методології гуманітарних наук та теорія цінностей. Науки про природу і науки про культуру. Генералізуючий та індивідуалізуючий методи пізнання.

Лекція № 5-6. Класична німецька філософія кінця XVIII — початку XX ст.

Основні питання лекції

1. Загальна характеристика, головні напрямки та етапи розвитку німецької філософії XIX ст.
2. Критична філософія І. Канта, її витоки та основні проблеми.
3. Система абсолютного ідеалізму Г. Гегеля. Праве і ліве гегельянство.
4. Марксистська філософія, її особливості, розділи та ідеї.
5. Ірраціоналістична філософія А. Шопенгауера. Ф. Ніцше та філософія життя.

Семинарське заняття № 5.

Критична філософія І. Канта та абсолютний ідеалізм Г.В.Ф. Гегеля

План заняття

1. Теоретична філософія І. Канта: критика емпіризму і раціоналізму, «коперніканський переворот» у розумінні пізнання, трансцендентальний суб'єкт і його пізнавальні здатності, проблема меж наукового пізнання, антиномії чистого розуму.
2. Практична філософія І. Канта: пріоритет практичної філософії над теоретичною, зв'язок свободи і моралі, ідея морального обов'язку, категоричний імператив.
3. Філософська система Г. Гегеля: логіка, філософія природи, філософія духу. Суспільство і його історія як об'єктивний дух.
4. Гегелівська діалектика як теорія і метод, її особливості.

Обов'язкові першоджерела

1. *Енгельс Ф.* Людвіг Фейербах і кінець класичної німецької філософії // Вибрані твори в трьох томах / К. Маркс, Ф. Енгельс. — К. : Політвидав України, 1977. — Т. 3. — С. 337-377. (Розділи II і IV).

Семінарське заняття № 6.
Німецька філософія другої половини XIX ст.

План заняття

1. Марксистська філософія, її витоки, загальна характеристика та основні ідеї. Діалектичний та історичний матеріалізм як філософська концепція та розуміння світу, суспільства і людини.
2. Ірраціоналістична філософія А. Шопенгауера, її песимістичний характер: вплив кантівської та буддистської філософії, поняття світової волі і волі до життя, світ як воля і уявлення.
3. Філософські ідеї Ф. Ніцше: нігілізм, воля до влади, переоцінка цінностей, імморалізм та ідея надлюдини, ідея вічного повернення.

Обов'язкові першоджерела

1. *Шопенгауэр А.* Мир как воля и представление: Т.1. — М.: ТЕРРА—Книжный клуб; Республика, 1999. — С. 236-245 (§53-54).

Самостійна робота № 6.

Філософські концепції позитивізму, неокантіанства і прагматизму

1. Виникнення філософії науки: позитивна філософія О. Конта, еволюціонізм Г. Спенсера, індуктивізм Дж. Ст. Мілля. Другий позитивізм: (Е. Мах, Р. Авенаріус).
2. Неокантіанство: основна проблематика у вченнях представників Марбурзької (Г. Коген, П. Наторп, Е. Кассіер) та Баденської (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт) шкіл.
3. Прагматизм як теорія мислення і метод (Ч.С. Пірс), теорія істини і моральне вчення (В. Джемс), інструментальна логіка і вчення про проблемні ситуації (Дж. Дьюї).

Література до теми

Література до семінарського заняття 5

Філософська класика

1. *Кант І.* Критика чистого розуму. — К. : Юніверс, 2000.

Підручники та навчальні посібники

1. *Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г.* Історія філософії. — К., 2001. — Тема 6.
2. *Введение в философию: Учебное пособие для вузов / Фролов И.Т. и др.* — М., 2005. — С. 93-106.
3. *Історія філософії в термінах : термінологічний словник / А.І. Абдула, Н.П. Козаченко, О.П. Панафідіна.* — КІП ДВНЗ «КНУ», 2012. — С. 73-81.
4. *Історія філософії / За ред. В.І. Ярошовця.* — К., 2002. — С. 333-407.
5. *Петрушенко В.Л.* Філософія: Підручник. — Львів, 2008. — С. 141-161.
6. *Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А.* Філософія: Підручник. — К., 2005. — С. 117-135.
7. *Філософія / За ред. М.І. Горлача та ін.* — Харків, 2000. — Розд. I, гл. 8.
8. *Філософія / За ред. І.Ф. Надольного.* — К., 2006. — С. 61-70.

Додаткова література

1. *Гегель Г.В.Ф.* Феноменологія духу / 3 нім. пер. П. Тарашук; Наук ред. пер. Ю. Кушаков. — К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004.
2. *Єрмоленко А.* Принцип універсалізації Канта // Філософська думка. — 2004. — № 5.
3. *Козловський В.* Кантівська рецепція метафізичних і психологічних концептів «школи Ляйбніца-Вольфа» // Філософська думка. — 2008. — № 5. — С. 80-102.
4. *Кушаков Ю.* Філософія права І. Канта та сучасність. // Філософська думка. — 2005. — № 1.
5. *Лой А.* Моральність як чинник цивілізованості та культури: концепція Імануїла Канта // Філософська думка. — 2004. — № 5.
6. *Павлова Т.С.* Співвідношення етики і права у філософії І. Канта // Грані. — 2007. — № 2. — С. 80-82.
7. *Павлова Т.С.* Гегелівська система права у контексті його вчення про дух // Грані. — 2011. — № 1. — С. 77-79.
8. *Терлецький В.* Кантове вчення про «а ргіогі» в онтологічній перспективі // Філософська думка. — 2007. — № 6 — С. 21-40.
9. *Филлина И.А.* Немецкая философия XVIII–XIX вв.: четыре аспекта классичности // Актуальні проблеми духовності. — Вип. 10. — Кривий Ріг, 2009. — С. 156-164.

Література до семінарського заняття 6

Філософська класика

1. *Маркс К.* Экономическо-философские рукописи 1844 г. // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. — Т. 42. — С. 86-99, 113-127.

2. *Поппер К.* Злиденність історизму. — К.: Абрис, 1994.

Підручники та навчальні посібники

1. *Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г.* Історія філософії. — К., 2001. — Тема 6., §6-8, Тема 8.
2. *Введение в философию: Учебное пособие для вузов / Фролов И.Т. и др.* — М., 2005. — С. 107-115; 289-314.
3. *Історія філософії / За ред. В.І. Ярошовця.* — К., 2002. — С. 547-555.
4. *Філософія / За ред. І.Ф. Надольного.* — К., 2006. — С. 70-75.
5. *Філософія: ідеї, мислителі, концепції: підручник / В.Г. Кремень, В.В. Ільїн.* — К., 2005.

Додаткова література

1. *Мамай Н.М.* Зміст і поняття істини у філософії Ф. Ніцше // Грані. — 2008. — № 5. — С. 48-49.

Література до самостійної роботи № 6

Підручники та навчальні посібники

1. *Історія філософії / За ред. В.І. Ярошовця.* — К., 2010. — Ч. II. Модерна філософія кінця XIX-XX ст.
2. *Причетій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А.* Філософія: Підручник. — К., 2005.
3. *Філософія: ідеї, мислителі, концепції: підручник / В.Г. Кремень, В.В. Ільїн.* — К., 2005.
4. *Філософія / За ред. М.І. Горлача та ін.* — Харків, 2000.
5. *Философия / Ответств. ред. В.П. Кохановский.* — Р. н/Д, 1997, 1999.
6. *Філософія / За ред. І.Ф. Надольного.* — К., 2006

Додаткова література

1. *Демішева І.О.* Застосування теорій Чарльза Пірса та Чарльза Моріса до семіотичного аналізу політичного дискурсу // Грані. — 2010. — № 2. — С. 173-178.
2. *Мешков И.М.* Концепция формализации структуры ценностных ориентаций в работах Г. Рикерта // Грані. — 2010. — № 4. — С. 70-72.
3. *Мешков И.М.* Проблема отношений в структуре ценностей в работах Г. Рикерта // Грані. — 2011. — № 1. — С. 69-71.
4. *Мешков И.М.* Проблема соподчиненности и тождества в структуре ценности в философии неокантианцев (Г. Рикерт и В. Виндельбандт) // Грані. — 2010. — № 6. — С. 81-84.
5. *Мінаков М.* Контівське поняття «віри розуму» та його доля у філософії XIX–XX сторіч // Філософська думка. — 1999. — № 6
6. *Панич О.* Дж. Ст. Міль і традиція аналітичної філософії // Філософська думка. — 2011. — № 3. — С. 28-46.

Тема 2.7.

Континентальні напрямки філософії ХХ ст.

Особливості, ключові проблеми і теми західної філософії (співіснування раціоналістичних та ірраціоналістичних філософських напрямків; антропологічний та лінгвістичний повороти). Джерела формування та передумови розвитку в концепціях ХІХ ст. (А. Шопенгауер та засади філософського ірраціоналізму; С. К'єркегор як попередник філософії екзистенціалізму; О. Конт, Дж. Мілль та становлення позитивізму). Основні течії та напрямки філософії ХХ ст.

Феноменологія як філософське вчення Е. Гуссерля про природу людської свідомості й можливості її осягнення. Поняття феноменів як цілісних структурних одиниць свідомості, їх інтенціональна природа. Розуміння буття як кореляту свідомості. Поняття свідомості та інтерсуб'єктивності у феноменології. Феноменологічний метод, його роль у виявленні «чистих структур» свідомості. Феноменологічна редукція. Вчення про «життєвий світ» і кризу європейського суспільства.

Екзистенціалізм (М. Гайдеггер, К. Ясперс, Ж.-П. Сартр, А. Камю, Г. Марсель та ін.). Існування людини — предмет і головна тема екзистенціалізму. «Екзистенція» як справжнє буття, її основні риси і проблема осягнення. Поняття «пограничних ситуацій». Особистість і суспільство: конфліктність їх взаємовідносин. Проблема свободи особистості як проблема свободи вибору. Заперечення можливості наукового пізнання буття людини. Волюнтаризм й ірраціоналізм екзистенціалізму.

Неомарксизм (західний марксизм). Франкфуртська школа (Т. Адорно, М. Хоркхаймер, Г. Маркузе, Ю. Габермас), фрейдомарксизм (В. Райх, Г. Маркузе, Е. Фромм), екзистенціалістський марксизм (К. Касторіадіс, К. Лефор, частково Ж.-П. Сартр). Проблеми сучасного суспільства як споживацького, аналіз питань ідеології, тоталітаризму, масової культури, технізації та культу споживання.

Філософія психоаналізу (З. Фрейд, К.-Г. Юнг, А. Адлер, Е. Фромм). Біологізація сутності людини Фрейдом. Природа людської психіки як предмет філософсько-психологічного аналізу, її структура: «Воно» (Id) — «Я» (Ego) — «Над-Я» (Super-Ego). Несвідоме і підсвідоме, їх місце і роль у житті людини. «Лібідо» як фактор творчої активності особистості. Поняття сублимації, принципи задоволення, реальності та самоконтролю у поведінці людини. Розуміння культури, її репресивна функція. «Колективне несвідоме» та архетипи в концепції К. Юнга. Неофрейдизм.

Герменевтика (Ф. Шлейєрмахер, В. Дільтей, М. Гайдеггер, Г. Гадамер, П. Рікьор, К.О. Апель). Історичні корені герменевтики як мистецтва тлумачення текстів і метода гуманітарних наук. Розуміння герменевтики як загальної теорії інтерпретації (німецький романтизм). Г. Гадамер — фундатор герменевтики як філософії розуміння, онтологічного вчення про буття. Поняття розуміння та передрозуміння, смислу і значення у герменевтиці. Мова як «фундаментальний шар конструювання світу» (Гадамер), її природа і роль в інтерпретації тексту. Поняття «герменевтичного кола».

Лекція № 7. Сучасна західна філософія. Континентальні напрямки.

Основні питання лекції

1. Передумови формування філософії ХХ ст., її основні проблеми і напрямки.
2. Феноменологія Е. Гуссерля як вчення про природу людської свідомості.
3. Екзистенціалізм: проблема існування людини у світі.
4. Західний марксизм: особливості, представники та головні ідеї.

Семінарське заняття № 7.

Західна філософія ХХ ст. Континентальні напрямки.

План заняття

1. Особливості, основні теми і проблеми західної філософії ХХ ст.
2. Екзистенційна філософія (М. Гайдеггер, К. Ясперс, Ж.-П. Сартр, А. Камю): проблеми буття та свободи людини.
3. Особливості і головні напрямки західного марксизму (неомарксизму). Проблеми сучасного суспільства та ідеології у філософії Франкфуртської школи (Т. Адорно, М. Горкхаймер, Г. Маркузе).

Обов'язкові першоджерела

1. *Сартр Ж.-П.* Екзистенціалізм — это гуманизм // Сумерки богов. — М.: Политиздат, 1989. — С. 319-344.

Самостійна робота № 7.
Західна філософія ХХ ст.

1. Герменевтика як метод гуманітарних наук. Дослідження проблем інтерпретації та розуміння (В. Дільтей, Г. Гадамер, П. Рікбор).
2. Феноменологія Е. Гуссерля як вчення про природу людської свідомості. Іntenційність, феноменологічний метод і феноменологічна редукція. Поняття життєвого світу.
3. Філософія психоаналізу (З. Фрейд) та неофрейдизм (К. Юнг, А. Адлер, Е. Фромм).

Література до теми

Література до семінарського заняття № 7

Філософська класика

1. *Сартр Ж.-П.* Буття і ніщо. Нарис феноменологічної онтології // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. — К. : Ваклер, 1996. — С. 134-151.
2. *Гуссерль Е.* Криза європейського людства і філософія // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. Хрестоматія. — К., 1996. — С. 61-95.
3. *Ясперс К.* Про сенс історії // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. Хрестоматія. — К., 1996. — С. 134-207.

Підручники та навчальні посібники

1. *Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г.* Історія філософії. — К., 2001. — Тема 10.
2. *Введение в философию: Учебное пособие для вузов / Фролов И.Т. и др.* — М., 2005. — С. 217-220; 227-239.
3. *Історія філософії в термінах : термінологічний словник / А.І. Абдула, Н.П. Козаченко, О.П. Панафідіна.* — КПП ДВНЗ «КНУ», 2012. — С. 106-111.
4. *Історія філософії / За ред. В.І. Ярошовця.* — К., 2002. — С. 493-542; 571-627.
5. *Кебуладзе В.* Феноменологія. Навчальний посібник. — К.: ППС, 2002, 2005. — С. 8-30.
6. *Петрушенко В.Л.* Філософія: Підручник. — Львів, 2008. — С. 178-198.
7. *Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А.* Філософія: Підручник. — К., 2005. — С. 143-162; 191-200.
8. *Спиркин А.Г.* Философия: Учебник. — М., 2002. — С. 181-200.
9. *Філософія / За ред. І.Ф. Надольного.* — К., 2006. — С. 78-83.

10. *Філософія* / Отв. ред. В.И. Кохановский. — Ростов-на-Дону, 1997, 1999. — Гл. II., § 7.

Додаткова література

1. *Богачов А.* Філософський початок герменевтики (До історії визначення герменевтичного досвіду. // Філософська думка. — 2011. — № 5.
2. *Голубенко О.В.* Екзистенційна аналітика феномена втечі у межах гайдеггерівського «Sein und Zeit»: феноменальний ви(каз)яв просторово-кінетичного під-ґрунта // Грані. — 2009. — № 6. — С. 97-102.
3. *Гуссерль Е.* Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія. Вступ до феноменологічної свідомості // Філософська думка. — 2002. — № 3.

Література до самостійної роботи № 7

1. *Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г.* Історія філософії. — К., 2001. — Тема 7, 9-11.
2. *Історія філософії* / За ред. В.І. Ярошовця. — К., 2002. — С. 542-546; 627-671.
3. *Петрушенко В.Л.* Філософія: Підручник. — Львів, 2008. — С. 194-198; 207-210.
4. *Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А.* Філософія: Підручник. — К., 2005. — С. 162-166; 178-191.
5. *Спиржин А.Г.* Філософія: Учебник. — М., 2002. — С. 169-180.
6. *Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки: Хрестоматія.* — К., 1996.
7. *Філософія* / Ред. І.Ф. Надольного. — К., 2006. — С. 84-91; 118-120.

Додаткова література

1. *Климова А.В.* Традиції герменевтики в світє сучасного научного познання // Грані. — 2007. — № 2. — С. 64-69.

Тема 2.8. Аналітичний напрямок філософії ХХ ст.

Аналітичний напрямок філософії ХХ ст., його особливості, передумови виникнення, її основні школи і течії (неопозитивізм, лінгвістична філософія, критичний раціоналізм, сучасна аналітична філософія). Розділи філософського дослідження в сучасній аналітичній філософії. Виникнення аналітичної філософії (Г. Фреге, Б. Рассел, Дж. Мур). Лінгвістичний поворот у філософії ХХ ст. Аналіз мови як універсальний метод дослідження філософських проблем.

Неопозитивізм (М. Шлік, Р. Карнап, О. Нейрат, Х. Рейхенбах, А. Айер та ін.). Віденський гурток. Розуміння філософії як методології науки. Програма подолання метафізики. Емпіризм як методологічна позиція неопозитивізму. Проблема зведення теоретичного знання до емпіричного. Протокольні висловлювання. Фізикалізм. Принципи верифікації, проблема демаркації науки і ненауки.

Критичний раціоналізм К. Поппера, його критика логічного позитивізму. Фалібілізм і фальсифікація. Метод спроб і помилок. Істина як правдоподібність. Еволюційна епістемологія. «Третій світ» як світ об'єктивного знання. Критика історизму. Концепція відкритого суспільства.

Постпозитивізм (Т. Кун, І. Лакатос, П. Фейерабенд, С. Тулмін): моделі зростання наукового знання.

Лінгвістична філософія (Г. Райл, Дж. Остін, Х. Патнем). Перехід від спроб побудувати ідеальну мову до аналізу буденної мови. Концепція «мовних ігор» Л. Вітгенштейна. *Неопрагматизм* (У.В.О. Куайн).

Лекція № 8. Аналітичний напрямок філософії ХХ ст.

Основні питання лекції

1. Аналітичний напрямок філософії ХХ ст., його особливості, основні проблеми. Виникнення аналітичної філософії, філософські ідеї Г. Фреге і Б. Рассела.
2. Неопозитивізм: основні ідеї та представники. Віденський гурток.
3. Критичний раціоналізм К. Поппера, його полеміка з логічними позитивістами.
4. Філософія лінгвістичного аналізу. Пізній Л. Вітгенштейн: поняття «мовної гри». Аналіз буденної мови (Дж. Остін, Г. Райл).
5. Сучасна аналітична філософія: основна проблематика.

Семінарське заняття № 8.

Аналітичний напрямок західної філософії ХХ ст.

План заняття

1. Неопозитивізм, його основні ідеї та представники. Віденський гурток.

2. Критичний раціоналізм К. Поппера, його полеміка з логічними позитивістами.
3. Філософія лінгвістичного аналізу. Пізній Л. Вітгенштейн: поняття «мовної гри». Аналіз буденної мови (Дж. Остін і Г. Райл).

Обов'язкові першоджерела

1. *Карнап Р.*, Ган Г., Нейрат О. Наукове світорозуміння — Віденський гурток // Актуальні проблеми духовності. — Вип. 13. — Кривий Ріг, 2012. — С. 97-114.

Література до теми

Підручники та навчальні посібники

1. *Бацевич Ф.С.* Філософія мови. Історія лінгво-філософських учень. — К.: Академія, 2008.
2. *Бичко А.К.*, Бичко І.В., Табачковський В.Г. Історія філософії. — К., 2001. — Тема 10.
3. *Введение в философию: Учебное пособие для вузов / Фролов И.Т. и др.* — М., 2005. — С. 217-220; 227-239.
4. *Історія філософії в термінах : термінологічний словник / А.І.Абдула, Н.П.Козаченко, О.П.Панафідина.* — КПП ДВНЗ «КНУ», 2012. — С. 106-111.
5. *Історія філософії / За ред. В.І.Ярошовця.* — К., 2002. — С. 493-542; 571-627.
6. *Історія філософії: Підручник для вищої школи.* — Х., 2003. — С. 741-756.
7. *Себуладзе В.* Феноменологія. Навчальний посібник. — ППС: 2002, 2005. — С. 8-30.
8. *Петрушенко В.Л.* Філософія: Підручник. — Львів, 2008. — С. 178-198.
9. *Причепій Є.М.*, Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: Підручник. — К., 2005. — С. 143-162; 191-200.
10. *Спиркин А.Г.* Философия: Учебник. — М., 2002. — С. 181-200.
11. *Філософія / За ред. І.Ф.Надольного.* — К., 2006. — С. 78-83.

Додаткова література

1. *Бацевич Ф.С.* Філософія мови. Історія лінгво-філософських учень. — К.: Академія, 2008.
2. *Поппер К.* Відкрите суспільство і його вороги. — К., 1994.
3. *Рюс Ж.* Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки / Пер. з фр. В. Шовкун. — К: Основи, 1998.

Наукова періодика

1. *Панафідина О.П.*, Козаченко Н.П. Аналитическая философия и ярлык позитивизма // Актуальні проблеми духовності. — Кривий Ріг: Видавничий Дім, 2013. — № 14. — С. 13-36.

2. *Попович М.* Про можливості аналітичної філософії // *Філософська думка*. — 2011. — № 3. — С. 5-21.
3. *Потер М.* Народження аналітичної філософії. // *Філософська думка*. — 2011. — № 3.
4. *Синиця А.С.* Концепція «мовної гри» Л. Вітгенштейна // *Актуальні проблеми духовності*. — Кривий Ріг: Видавничий Дім, 2008. — № 9. — С. 126-134.
5. *Шрамко Я.В.* Гилберт Райл і методологія філософського дослідження // *Епистемологія і філософія науки*. — 2010. — № 3. — С. 186-189.
6. *Шрамко Я.* Очерк истории возникновения и развития аналитической философии // *Логос*. — 2005. — № 2 (47). — С. 4-12.
7. *Шрамко Я.В.* Что такое аналитическая философия? // *Епистемологія і філософія науки*. — 2007. — № 1. — С. 87-110.

Тема 2.9 Українська філософія

Джерела, процес становлення та основні етапи розвитку вітчизняної філософії. Особливості української філософської парадигми. Філософська думка доби Київської Русі (митрополит Іларіон, К. Туровський, К. Смолятич, «Ізборник Святослава»). Філософія доби бароко. Роль Києво-Могилянської Академії у розвитку української філософії (Ст. Яворський, Ф. Прокопович, Г. Кониський, І. Гізель, Й. Кононович-Горбацький, Г. Щербацький).

Антропологічна та гуманістична філософія Г. Сковороди. Київська релігійна філософія: П. Юркевич: філософія серця. Розробка філософії української національної ідеї діячами Кирило-Мефодіївського товариства (М. Костомаров, Т. Шевченко, П. Куліш). Філософсько-соціологічні погляди громадівців. Соціальна філософія М. Драгоманова. Філософія мови О. Потебні.

Розвиток суспільно-політичної і філософської думки в Україні другої половини XIX — початку XX ст. Історіософія М. Грушевського, філософія права Б. Кістяківського, вчення про ноосферу В. Вернадського, етика «конкордизму» В. Винниченка. Філософія в радянській Україні (20-80-ті роки XX ст.). Розробка філософських проблем представниками української діаспори. Філософська думка представників українського шістдесятництва. Українська філософія пострадянської доби.

Лекція № 9. Українська філософія.

Основні питання лекції

1. Джерела української філософії, основні етапи її розвитку та загальна характеристика.
2. Класичний етап у розвитку вітчизняної філософської думки. Філософське вчення Г. Сковороди.
3. Кирило-Мефодіївське товариство і філософія української національної ідеї.
4. Українська філософська думка кінця XIX–XX ст.

Семинарське заняття № 9.

Українська філософія

План заняття

1. Джерела формування, особливості та основні етапи розвитку вітчизняної філософії.
2. Філософське вчення Г. Сковороди.
3. Філософія української національної ідеї представників Кирило-Мефодіївського товариства та громадівського руху (І. Франко, О. Потебня, М. Драгоманов).
4. Українська філософська думка кінця XIX – I пол. XX ст. (М. Грушевський, Б. Кістяківський, В. Вернадський, В. Винниченко).

Обов'язкові першоджерела

1. *Сковорода Г.* Розмова п'яти подорожніх про істинне щастя в житті // Твори: В 2-х т. — Т. I. — С. 325-358.

Самостійна робота № 8.

Українська філософія

1. Філософська думка Київської Русі.
2. Поширення ідей гуманізму та Реформації в Україні.

3. Філософія українського бароко: основні філософські ідеї професорів Києво-Могилянської академії (І. Гізель, С. Яворський, Ф. Прокопович, Г. Кониський).
4. Філософія серця П. Юркевича.

Література до теми

Філософська класика

1. Драгоманов М.П. Вибране. — К., 1991.
2. Історія філософії України. Хрестоматія. — К., 1993.
3. Сковорода Г. Твори: у 2 т. — К., 1994.
4. Юркевич П. Вибране. — К., 1993.

Підручники та навчальні посібники

1. Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г. Історія філософії. — К., 2001. — Розд. III.
2. Горський В.С., Кислюк К.В. Історія української філософії. — К., 2004.
3. Історія філософії в термінах : термінологічний словник / А.І. Абдула, Н.П. Козаченко, О.П. Панафідіна. — КІП ДВНЗ «КНУ», 2012. — С. 145-157.
4. Історія філософії / За ред. В.І. Ярошовця. — К., 2002. — С. 744-770.
5. Історія філософії: Підручник для вищої школи. — Х., 2003. — С. 415-454.
6. Історія філософії України / Тарасенко М.Ф., Русин М.Ю. та ін. — К., 1994.
7. Огородник І.В., Огородник В.В. Історія філософської думки в Україні. — К., 1999.
8. Петрушенко В.Л. Філософія: Підручник. — Львів, 2008. — С. 213-253.
9. Федів Ю.О., Мозгова Н.Т. Історія української філософії. — К., 2000.

Додаткова література

1. Арістова А. Памфіл Юркевич: аналіз матеріалізму як історичної форми філософії // Філософська і соціологічна думка. — 1993. — № 9-10.
2. Бойко М.П. Філософські та релігійні джерела формування поглядів Кирило-Мефодіївського товариства (Г.Сковорода, Т.Авсеньєв, Г.В.Ф.Гегель) // Грані. — 2006. — № 5. — С. 55-60.
3. Вільчицький Ю. Олександр Потєбня як філософ. — Л., 1995.
4. Гошовий М. Проблема прогресу в українській соціальної філософії XIX–I чверть XX ст. // Філософська і соціологічна думка. — 1993. — № 3.
5. Гнатенко П.І. Основні риси і особливості української філософії // Грані. — 2002. — № 4. — С. 58-60.

6. *Гнатюк Я.С.* Український кордоцентризм у конфлікті міфологій та інтерпретацій. — Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2010.
7. *Грабовацький С.* У пошуках істини: український неомарксизм 1960–1980-х // *Філософська думка.* — 2009. — № 3. — С. 90-102.
8. *Іваньо І.В.* Філософія і стиль мислення Г.Сковороди. — К., 1984.
9. *Йосипенко С. Л.* Філософія Григорія Сковороди: проблеми, напрямки і історія дослідження // *Наука і суспільство.* — 2012. — № 11-12. — С. 8-14.
10. *Кислюк К.* Українська історіософія: концепт і концепція // *Філософська думка.* — 2007. — № 4. — С.75-94.
11. *Козаченко Н.П.* Дві грані української філософії // *Актуальні проблеми духовності.* — Вип. 15. — Кривий Ріг, 2014. — С. 78-87.
12. *Костомаров М.* «Закон Божий» / Книга буття українського народу. — К., 1994.
13. *Лісовий В.* Українська філософська думка 60-80-х рр. // *Філософська думка.* — 2007. — № 3.
14. *Лісовий В.* Українська філософська думка 80-х рр. // *Філософська думка.* — 2007. — № 4.
15. *Литвинов В.* Ренесансний гуманізм в Україні. — К., 2000.
16. *Надтока О.* Бог та людина в поглядах Григорія Сковороди // *Київська старовина.* — 2011. — № 6. — С. 107-117.
17. *Нічик В.М., Литвинов В.Д., Стратій Я.М.* Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні (XVI–першої половини XVII ст.). — К., 1990.
18. *Релігійно-філософська думка в Києво-Могилянській академії: європейський контекст* / Ред. Горський В.С. — К.: Академія, 2002.
19. *Соціально-філософські ідеї Михайла Драгоманова.* — К., 1995.
20. *Творчість Т.Г.Шевченка у філософській культурі України.* — К., 1992.
21. *Українські гуманісти епохи Відродження: Антологія.* — К., 1995, ч. 1, 2.
22. *Філософія Відродження на Україні.* — К., 1990.
23. *Філософська, педагогічна та літературно-мистецька спадщина Г.С.Сковороди і сучасність.* — Кривий Ріг, 1994. — Розд. І.
24. *Холін М., Писчиков В.* Украинская духовность: Григорий Сковорода в контексте философской парадигмы Просвещения // *Актуальні проблеми духовності.* — Вип. 5. — Кривий Ріг, 2004. — С. 72-89.
25. *Чернишов В.В.* Символічна теологія Г.С.Сковороди // *Грані.* — 2013. — № 6. — С. 78-81.
26. *Чижевський Д.* Нариси історії філософії на Україні. — К., 1992.
27. *Чирка Л.Г.* Антропологічний аспект філософії Г.Сковороди. // *Грані.* — 2013. — № 5. — С. 84-88.

Орієнтовні теми наукових робіт до змістового модуля II.

1. Медитація як спосіб пізнання в індійській філософії.
2. Буддійське вчення про дхарми як атомарну основу суцього.
3. Буддійські уявлення про душу і свідомість.
4. Філософське вчення піфагорійців: число як першооснова суцього.
5. Лінгвістичні питання у філософії софістів.
6. Філософія Сократа і сократичний метод.
7. Демокрит — перший енциклопедичний мислитель античності.
8. Соціальна утопія Платона.
9. Політія — ідеальний суспільний устрій за Аристотелем.
10. Теорія пізнання і логіка Аристотеля.
11. Скептицизм: витоки, основні ідеї, значення.
12. Стоїцизм в Давній Греції і Давньому Римі.
13. Неоплатонізм та його вплив на християнську філософію.
14. Схоластика як особливий стиль середньовічного філософствування.
15. Співвідношення віри і розуму у середньовічній філософії.
16. «Бритва Оккама» та канони наукового методу у філософії У. Оккама.
17. Гуманізм та титанізм епохи Відродження.
18. Натурфілософські підгрунття алхімії в епоху Відродження.
19. Політика і мораль у вченні Н. Макіавеллі.
20. Соціальні утопії в філософії епохи Відродження.
21. Скептицизм М. Монтеня.
22. Суперечка між емпіризмом і раціоналізмом в філософії Нового часу.
23. Ідея раціональної перебудови суспільства в філософії Нового часу.
24. Принцип радикального сумніву у філософії Р. Декарта.
25. Концепція розумного егоїзму.
26. Етика Канта.
27. Діалектика Гегеля.
28. Поняття любові в філософії Фейєрбаха.
29. Поняття відчуження у німецькій філософії.
30. Ідея відчуженої праці і суспільство відчуженої людини у філософії марксизму.
31. Проблеми тоталітаризму та ідеології у філософії неомарксизму.
32. Споживацьке суспільство, масова культура та ідеологія у філософії неомарксизму.
33. Порівняльний аналіз концепцій Шопенгауера і Ніцше.
34. Ніцшеанська ідея надлюдини.
35. Філософська герменевтика як методологія гуманітарних наук.
36. Проблема людини в філософській антропології XX ст. (М. Шелер та ін.)
37. Проблема свободи в екзистенціалізмі (Ж.-П. Сартр і А. Камю).
38. Репресивна функція культури у психоаналітичній концепції З. Фрейда.

39. Колективне несвідоме та архетипи в концепції К.-Г.Юнга.
40. Аналітична філософія ХХ ст. та проблеми логіки і методології науки.
41. Лінгвістичний поворот у філософії ХХ ст.
42. Концепція внутрішнього реалізму Х. Патнема.
43. Ідея подолання метафізики у філософії неопозитивізму.
44. Г. Сковорода про сенс життя й щастя людини.
45. П. Юркевич — оригінальний мислитель і педагог.
46. І. Франко як філософ.
47. Філософія мови О. Потебні.
48. Вчення про ноосферу В. Вернадського.
49. Філософська думка в радянській Україні.
50. Українська філософія у ХХІ ст.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ФІЛОСОФІЯ БУТТЯ (Онтологія)

Тема 3.1 Онтологія як загальна теорія буття

Онтологія як розділ філософії. Онтологія, метафізика, натурфілософія. Проблема визначення першопочатку в ранній грецькій філософії (Мілетська школа, Геракліт, Емпедокл, піфагорейці). Постановка проблеми буття Парменідом. Характеристики чистого буття та апорії Зенона. «Перша філософія» та її місце в системі знання за Аристотелем. Метафізика — вчення про буття як таке. Буття і світ, актуальний світ (дійсність, реальність) та можливі світи за Лейбніцем. Метафізичні концепції чистого буття. Натурфілософські підходи до розуміння онтології. Космологічна та креаціоністська натурфілософії. Концепції буття як субстанції. Проблема визначення субстанції, атрибути і модуси субстанції. Монізм, дуалізм, плюралізм. Матерія як субстанція; розуміння матерії в філософії. Сутність філософського матеріалізму та основні різновиди матеріалістичних концепцій. Поняття категорії та проблема категоріального визначення буття. Онтологія як теорія категорій. Системи категорій в історії філософії (Аристотель, Кант, Гегель). Фундаментальні філософські категорії та сучасні підходи до їх визначення (річ, властивість, відношення; одичне, особливе, загальне; абстрактне і конкретне; необхідність, можливість, випадковість; час, простір, причинність).

Лекція № 10. Онтологія як загальна теорія буття

Основні питання лекції

1. Філософський зміст проблеми буття та його визначення.
2. Онтологія як метафізика і онтологія як натурфілософія. Метафізичні та натурфілософські концепції буття. Проблема співвідношення буття і мислення.
3. Проблема категоріальної структури буття та її розробка в різних філософських концепціях. Онтологія як теорія категорій.
4. Проблеми філософської онтології: проблема універсалій, концепції простору і часу, філософське розуміння Бога, докази його буття.

Семинарське заняття № 10.

Буття як фундаментальна категорія і проблема філософії

План заняття

1. Виникнення проблеми буття в історії філософії. Категорія чистого буття (Парменід), проблема його єдності і руху. Апорії Зенона.
2. Метафізика — наука про буття як таке (Аристотель), проблема категоріального визначення буття в історії філософії (Аристотель, Кант, Гегель).
3. Субстанційне тлумачення буття. Поняття про субстанцію та її атрибути. Можливі підходи до проблеми субстанції.
4. Матеріальне та духовне буття. Співвідношення мислення і буття як філософська проблема. Сутність і різновиди філософського матеріалізму та ідеалізму.

Обов'язкові першоджерела

1. *Аристотель*. Метафізика // Аристотель. Сочинения в 4-х тт. — М. : Мысль, 1975. — Т. 1. Книга первая (А), гл. 1-6. — С. 65-80.

Самостійна робота № 9.
Філософське вчення про розвиток

1. Поняття змін, руху і розвитку. Діалектика як загальна теорія розвитку, її структура (принципи, закони, категорії).
2. Критика діалектики та альтернативні концепції розвитку.
3. Філософський детермінізм, його форми і проблема причинності.

Література до теми

Література до семінарського заняття № 10

Підручники та навчальні посібники

1. *Валовик В.І.* Вступ до філософії: навчальний посібник. — Запоріжжя, 2000. [Тема. 5. Проблема буття і її філософський смисл].
2. *Гусев В.І.* Вступ до метафізики: Навч. посіб. — К.: Либідь, 2004. [Розділ 1. Метафізика у структурі філософського знання; Розділ 2. Буття як філософська проблема; Розділ 3. Буття як матерія. Матеріалізм].
3. *Петрушенко В.Л.* Філософія: підручник. — Львів: Магнолія, 2006. — 2008. [Тема. 11. Проблема буття у філософії].
4. *Присухін С.І.* Філософія. Частина 2. Система філософії у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях. Навчальний посібник у 2-х т. — К., 2006. [Розділ II. Онтологія. Тема 2. Проблема буття. Філософський зміст поняття «матерія»].
5. *Філософія.* Підручник / За заг. ред. Горлача М.І., Кременя В.Г., Рибалка В.К. — Х.: Консум, 2000. [Глава 2. Онтологія].
6. *Філософія.* Природа, проблематика, класичні розділи: Навчальний посібник / За ред. Г.І. Волинки. — К.: Каравела, 2009. [Тема 2. Метафізика].
7. *Філософія:* Навчальний посібник / За ред. І.Ф. Надольного. — К.: Вікар, 2006. [Розділ III. Онтологія. Тема 5. Філософський зміст проблеми буття].
8. *Філософія:* Навчальний посібник / За ред. Т.О. Сілаєвої. — Тернопіль: Астон, 2008. [Тема 9. Філософська онтологія: проблема буття].
9. *Філософія:* Підручник / Бичко І.В., Бойченко І.В., Табачковський В.Г. — К.: Либідь, 1993/2001/2002. [Розділ II. Проблеми буття].
10. *Філософія:* Підручник / За ред. Г.А. Заїченко. — К.: Вища школа, 1995. [Розділ 5. Філософське розуміння світу].
11. *Філософія:* Підручник для вищої школи / За ред. В.Г. Кременя, М.І. Горлача. — Х.: Прапор, 2004. [Частина 2. Основи філософії. Розділ II. Онтологія. Глава 1. Філософія буття].

Література до самостійної роботи № 10

Підручники та навчальні посібники

1. *Валовик В.І.* Вступ до філософії: навчальний посібник. — Запоріжжя, 2000. [Тема. 7. Діалектика та її альтернативи].
2. *Петрушенко В.Л.* Філософія: підручник. — Львів: Магнолія, 2006–2008. [Тема. 17. Діалектика як загальна теорія розвитку і метод та її альтернативи].
3. *Присухін С.І.* Філософія. Частина 2. Система філософії у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях. Навчальний посібник у 2-х т. — К., 2006. [Розділ II. Онтологія. Тема 3. Діалектика як загальна концепція розвитку та її альтернативи].
4. *Філософія.* Природа, проблематика, класичні розділи: Навчальний посібник / За ред. Г.І. Волинки. — К.: Каравела, 2009. [Тема 3. Діалектика].
5. *Філософія:* Навчальний посібник / За ред. І.Ф. Надольного. — К.: Вікар, 2006. [Розділ III. Онтологія. Тема 7. Діалектика та її альтернативи].
6. *Філософія:* Підручник / За ред. Г.А. Заїченко. — К.: Вища школа, 1995. [Розділ 6. Діалектика та її альтернативи].
7. *Філософія:* Підручник для вищої школи / За ред. В.Г. Кременя, М.І. Горлача. — Х.: Прапор, 2004. [Частина 2. Основи філософії. Розділ II. Онтологія. Глава 6. Концепція розвитку та її альтернативи].

Тема 3.2 Філософія свідомості

Проблема свідомості в історії філософії та в сучасній науці. Дух, розум, свідомість як ідеальна реальність. Мислення як атрибутивна характеристика свідомості. Субстанційне витлумачення ідеальної реальності: ідеалізм, дуалізм, нейтральний монізм. Сутність і різновиди філософського ідеалізму. Матеріалістичні трактовки свідомості: теорія тотожності (У. Плейс, Дж. Смарт, Д. Льюїс), теорія відображення. Двохаспектні теорії свідомості (П. Стросон, Д. Чалмерс, Д. Деннет). Функціоналізм у філософії свідомості (Х. Патнем, Д. Льюїс, Д. Армстронг).

Свідомість і психіка. Свідоме, несвідоме та підсвідоме. Проблема співвідношення духовного і тілесного (психофізична проблема) та можливі підходи до її розв'язання: психофізична взаємодія та психофізичний паралелізм. Свідомість і мислення.

Свідомість і досвід. Іntenціональний характер свідомості. Мисленні експерименти у філософії свідомості: «Мізки у бочці» (Х. Патнем), «Китайська кімната» (Дж. Сьорл), «Що означає бути кажаном?»

(Т.Нагель). Свідомість та проблеми штучного інтелекту. Тест Тьюрінга. «Сильний» і «слабкий» штучний інтелект.

Свідомість і мова. Природні та штучні мови. Мова як образ світу (ранній Л.Вітгенштейн). Гіпотеза лінгвістичної відносності: Е.Сепір та Б.Уорф. Семіотика як загальна теорія знакових систем.

Лекція № 11. Філософія свідомості

Основні питання лекції

1. Становлення філософії свідомості та її ключові проблеми.
2. Поняття свідомості, її властивості та функції.
3. Проблема походження свідомості, основні підходи до її розв'язання. Суспільно-історичні та природні (біологічні) основи свідомості.
4. Проблема свідомості в сучасній філософії: психоаналіз, феноменологія, аналітична філософія.

Семінарське заняття № 11.

Проблема свідомості в філософії: основні напрямки та підходи

План заняття

1. Поняття свідомості, її основні властивості. Проблема свідомості в історії філософії.
2. Свідомість і психіка. Свідоме і несвідоме. Самосвідомість.
3. Психофізична проблема (проблема співвідношення духовного і тілесного): можливі шляхи її розв'язання.
4. Свідомість та проблеми штучного інтелекту. Мисленні експерименти у філософії свідомості.

Обов'язкові першоджерела

1. *Поппер К.Р.* Знання и психофизическая проблема: В защиту взаимодействия. – М., 2008. – С. 159-190. Глава 5. Взаимодействие и сознание.

Самостійна робота № 10.
Філософські проблеми мови

1. Мова як інформаційно-знакова система. Функції мови. Природні та штучні мови.
2. Взаємодія свідомості, мови і дійсності. Проблема референції. Прагматичний аспект мови і поняття мовних ігор.
3. Проблеми мови у філософських напрямках ХХ ст. Лінгвістичний поворот у філософії ХХ ст. Гіпотеза лінгвістичної відносності (гіпотеза Сепіра-Уорфа).

Література до теми

Література до семінарського заняття № 11

Підручники та навчальні посібники

1. *Петрушенко В.Л.* Філософія: підручник. — Львів: Магнолія, 2006 — 2008. [Тема. 12. Свідомість як філософська проблема].
2. *Присухін С.І.* Філософія. Частина 2. Система філософії у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях. Навчальний посібник у 2-х т. — К., 2006. [Розділ II. Онтологія. Тема 4. Проблема свідомості в історії філософії].
3. *Філософія: Навчальний посібник / За ред. І.Ф.Надольного.* — К.: Вікар, 2006. [Розділ III. Онтологія. Тема 6. Свідомість]
4. *Філософія: Навчальний посібник / За ред. Т.О.Сілаєвої.* — Тернопіль: Астон, 2008. [Тема 10. Свідомість як особлива форма буття, її суть і структура].
5. *Філософія: Підручник / За ред. Г.А.Заїченко.* — К.: Вища школа, 1995. [Розділ 10. Свідомість як відображення і діяльність].
6. *Філософія: Підручник для вищої школи / За ред. В.Г.Кременя, М.І.Горлача.* — Х.: Прапор, 2004. [Частина 2. Основи філософії. Розділ II. Онтологія. Глава 4. Свідомість (Феноменологія)].

Додаткова література

1. *Гусев В.І.* Вступ до метафізики: Навч. посіб. — К.: Либідь, 2004.
2. *Петрушенко В.* Атрибутивні риси свідомості // Філософська думка. — 2007. — № 2.
3. *Сепетий Д.П.* Свідомість, комп'ютери та новий мозок Мері // Актуальні проблеми духовності. — Кривий Ріг, 2014. — Вип. 15. — С. 204-216.

4. *Сенетий Д.П.* Три найвпливовіші аргументи проти матеріалізму у сучасній філософії свідомості // Наука. Релігія. Суспільство. — 2013. — № 4. — С. 75-82.
5. *Соколова О.Г.* Генеза розуміння феномену свідомості // Філософська думка. — 2008. — № 3. — С. 109-122.
6. *Халапсис А.В.* «Дух» как философская категория // Грані. — 2010. — № 4. — С. 32-35.
7. *Чалмерс Д.* Лицем до лица з проблемою свідомості // Актуальні проблеми духовності. — Кривий Ріг, 2013. — Вип. 14. — С. 121-152.
8. *Шпет Г.* Свідомість і її власник // Філософська і соціологічна думка. — 1993. — № 2.

Література до самостійної роботи № 10

Підручники та навчальні посібники

1. *Бацевич Ф.С.* Філософія мови. Історія лінгво-філософських учень. — К.: Академія, 2008.
2. *Подольська Є.А., Лихвар В.Д., Іванова К.А.* Культурологія: Навч. Посіб. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. [Глава 6. Міжкультурна комунікація. 6.1. Мова як символічний код культури].

Наукова періодика

1. *Балута Г.А.* До проблеми дослідження мови як інформаційної структури // Актуальні проблеми духовності. — Кривий Ріг, 2010. — Вип. 11. — С. 266-275.
2. *Зайченко Г.* Філософія мови і мова філософії. Стаття перша // Філософська і соціологічна думка. — 1996. — № 5-6. — С. 16-36.
3. *Зайченко Г.* Філософія мови і мова філософії. Стаття друга // Філософська і соціологічна думка. — 1996. — № 7-8. — С. 68-91.
4. *Зайченко Г.* Філософія мови і мова філософії. Стаття третя // Філософська думка. — 1998. — № 2. — С. 14-38.
5. *Козаченко Н.* Некоторые проблемы теории референции // Актуальні проблеми духовності. — Кривий Ріг, 2009. — Вип. 12. — С. 108-130.
6. *Кудрявцева Н.С.* «Ідеальна мова» як лінгво-філософський феномен // Актуальні проблеми духовності. — Кривий Ріг, 2011. — Вип. 10. — С. 206-218.

Орієнтовні теми наукових робіт до змістового модуля III.

1. Витоки і смисл філософської проблеми буття.
2. Буття і небуття.
3. Специфіка ідеального буття.
4. Категорія субстанції в історії філософії.
5. Матерія як субстанція.
6. Проблема «зникнення» матерії в філософії і науці XX ст.
7. Сучасна наука про класифікацію форм руху матерії.
8. Проблема категоріальної структури буття в історії філософії.
9. «Життя» як філософська категорія.
10. Сучасні філософські теорії свідомості та досягнення біологічної науки.
11. Проблеми штучного інтелекту та філософія свідомості.
12. Мисленні експерименти у філософії свідомості.
13. Сучасні підходи до вирішення психофізичної проблеми.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ФІЛОСОФІЯ ПІЗНАННЯ (Гносеологія)

Тема 4.1. Природа пізнання. Проблема істини

Пізнання як специфічне відношення між людиною і світом. Сутність пізнання. Поняття суб'єкта і об'єкта пізнання, характер їх взаємодії. Об'єкт-суб'єктна і суб'єкт-суб'єктна пізнавальна ситуація. Колективний та індивідуальний суб'єкт. Проблема пізнаваності світу. Гносеологічний оптимізм, скептицизм та гносеологічний песимізм.

Знання як результат взаємодії суб'єкта і об'єкта та як результат творчої активності суб'єкта. Знання, віра і переконання. Знання та інформація. Відображення, предметно-практична діяльність і комунікація.

Роль розуму, відчуттів та інших пізнавальних здібностей у пізнанні. Чуттєве і раціональне пізнання, їх форми і співвідношення. Емпіризм і раціоналізм. Пізнання і практика, основні підходи до вирішення проблеми їх взаємодії.

Проблема істини. Істина як специфічна характеристика знання. Концепції істини. Класична (кореспондентна) концепція істини і проблема адекватності знання. Когерентна концепція істини і проблема несуперечливості знання. Прагматична концепція істини і проблема утилітарності знання. Конвенціоналістська концепція істини. Основні характеристики істини: об'єктивність і суб'єктивність, абсолютність і

відносність, конкретність та історичність. Істина фактична і логічна, аналітична і синтетична. Проблема критеріїв істини.

Лекція № 12. Пізнання, його природа. Проблема істини

Основні питання лекції

1. Гносеологія як розділ філософії, її основні проблеми. Головні теоретико-пізнавальні напрямки і підходи в класичній і сучасній теорії пізнання.
2. Сутність і структура процесу пізнання. Чуттєве і раціональне пізнання, їх співвідношення.
3. Проблема визначення знання і його види (співвідношення знання, інформації і переконання).
4. Проблема істини в філософії. Основні концепції істини.

Семінарське заняття № 12.

Сутність і закономірності процесу пізнання. Проблема істини

План заняття

1. Пізнання, його сутність та структура. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Чуттєве і раціональне в пізнанні, їх форми та співвідношення.
2. Проблема пізнаванності світу та можливі підходи до її вирішення (гносеологічний оптимізм, скептицизм).
3. Проблема істини в філософії: класична (кореспондентна) і не-класичні концепції істини (прагматична, когерентна, конвенціоналістська).
4. Основні характеристики істини, проблема її критеріїв. Роль практики в пізнанні. Проблема об'єктивності знання та його об'єктування.

Обов'язкові першоджерела

1. Юм Д. Исследование о человеческом познании. Глава XII: Об академической, или скептической, философии // Соч. — Т. 2. — С. 129-144.

Література до теми

Підручники та навчальні посібники

1. *Валовик В.І.* Вступ до філософії: навчальний посібник. — Запоріжжя, 2000. [Тема. 8.]
2. *Петрушенко В.Л.* Філософія: підручник. — Львів: Магнолія, 2006 — 2008. [Тема. 16.]
3. *Причепий Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А.* Філософія: підручник. — К.: Академвидав, 2008. [Глава 3.3. Філософія пізнання (гносеологія)]
4. *Філософія.* Природа, проблематика, класичні розділи: Навчальний посібник / За редакцією Г.І. Волинка. — К.: Каравела, 2009. [Тема 4. Гносеологія. Тема 5. Праксеологія]
5. *Філософія:* Навчальний посібник / За ред. Т.О. Сілаєвої. — Тернопіль: Астон, 2008. [Тема 11. Гносеологія: основний зміст пізнавальної діяльності]
6. *Філософія:* Навчальний посібник / За ред. І.Ф. Надольного. — К.: Вікар, 2006. [Тема III. Гносеологія.]
7. *Філософія:* Підручник / За редакцією Г.А. Заїченко. — К.: Вища школа, 1995. [Розділ 9. Практика; Розділ 11. Пізнання. Наукове пізнання.]
8. *Філософія:* Підручник для вищої школи / за ред. В.Г. Кременя, М.І. Горлача. — Х.: Прапор, 2004. [Розділ III. Гносеологія]
9. *Введение в философию: Учебное пособие для вузов / Авт. колл. Фролов И.Т. и др.* — М.: Республика, 2005. [Глава 6. Познание.]
10. *Спиркин А.Г.* Философия: Учебник. — М., 2005. [Раздел второй. Основы общей философии. Глава 12. Теория познания.]

Тема 4.2. Наукове пізнання, його особливості та закономірності

Поняття науки. Специфіка наукового знання, його співвідношення з позанауковим знанням. Проблема демаркації.

Структура та сутність наукового пізнання. Емпіричний і теоретичний рівні, їх характеристика та співвідношення. Теорія як форма наукового знання. Науковий факт і поняття закону науки. Роль гіпотези в науковому пізнанні.

Поняття методу і методології наукового пізнання. Проблема класифікації наук. Класифікація методів наукового пізнання: загальнонаукові і спеціальнонаукові, емпіричні і теоретичні методи. Специфіка природничо-наукового і гуманітарного пізнання, їх методології та методів.

Проблема розвитку наукового знання. Екстерналізм та інтерналізм. Кумулятивістська та еволюціоністська моделі розвитку наукового знання. Постпозитивістські концепції розвитку науки.

Лекція № 13. Наука як особливий вид пізнавальної діяльності і система знань

Основні питання лекції

1. Наукове пізнання і його специфічні ознаки. Проблема демаркації і критерії науковості знання.
2. Емпіричне і теоретичне знання. Основні форми наукового знання.
3. Методологія науки і методи наукового пізнання. Проблема класифікації наук. Специфіка методології математичного, природничо-наукового і гуманітарного пізнання.
4. Проблема розвитку наукового знання: її аспекти і шляхи вирішення.

Семінарське заняття № 13.

Наукове пізнання, його специфіка та структура. Проблема зростання наукового знання.

План заняття

1. Сутність та особливості наукового пізнання.
2. Емпіричний і теоретичний рівні наукового пізнання, їх характеристика та співвідношення.
3. Проблема критеріїв науковості та основні підходи до її вирішення у західній філософії ХХ ст.
4. Проблема розвитку наукового знання: кумулятивізм та антикумулятивізм. Поняття нормальної науки і наукової революції (Т. Кун).

Обов'язкові першоджерела

1. *Поппер К.* Логика научного исследования. Часть I. Введение в логику науки. Глава I. Обзор основных проблем // *Поппер К.* Логика и рост научного знания. — М. : Прогресс, 1983. — С. 46-72.

Самостійна робота № 11.
Методи і форми наукового знання і пізнання.

1. Форми наукового знання: факт, проблема, закон, гіпотеза. Теорія як основна форма організації наукового знання.
2. Класифікація методів наукового дослідження. Загальнонаукові методи та методи дисциплінарного дослідження (індукція і дедукція, аналіз і синтез, моделювання та ін.).
3. Методи емпіричного пізнання (спостереження, експеримент).
4. Методи теоретичного пізнання (формалізація, ідеалізація, аксіоматичний та гіпотетико-дедуктивний методи).
5. Проблема теоретичного навантаження наукових фактів.

Література до теми

Підручники та навчальні посібники

1. *Валовик В.І.* Вступ до філософії: навчальний посібник. — Запоріжжя, 2000. [Тема. 8.]
2. *Петрушенко В.Л.* Філософія: підручник. — Львів: Магнолія, 2006 — 2008. [Тема. 16.]
3. *Присукін С.І.* Філософія. Частина 2. Система філософії у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях. Навчальний посібник у 2-х т. — К., 2006.
4. *Філософія:* Підручник / За редакцією Г.А. Заїченко. — К.: Вища школа, 1995. [Розділ 11. Пізнання. Наукове пізнання.]
5. *Філософія:* Підручник для вищої школи / за ред. В.Г.Кременя, М.І.Горлача. — Х.: Прапор, 2004. [Розділ III. Гносеологія]
6. *Філософія.* Підручник / за ред. Горлача М.І., Кременя В.Г., Рибалка В.К. — Х.: Консум, 2000. [Розділ четвертий. Філософія духу. Глава 5. Наука.]
7. *Філософія.* Природа, проблематика, класичні розділи: Навчальний посібник / За редакцією Г.І.Волинки. — К.: Каравела, 2009. [Тема 4. Філософія науки.]
8. *Філософія:* Навчальний посібник / За ред. І.Ф.Надольного. — К.: Вікар, 2006. [Тема III. Гносеологія.]
9. *Філософія:* Навчальний посібник / За ред. Т.О.Сілаєвої. — Тернопіль: Астон, 2008. [Тема 12. Філософія і методологія науки]
10. *Введення в філософію:* Учебное пособие для вузов / Авт. колл. Фролов И.Т. и др. — М.: Республика, 2005. [Глава 10. Наука.]
11. *Спиркин А.Г.* Философия: Учебник. — М., 2005. [Раздел второй. Основы общей философии. Глава 12. Теория познания.]

Додаткова література

1. *Афанасьев А.И.* Картина мира гуманитарных наук // Актуальні проблеми духовності. — 2006. — Вип. 7. — С. 191-200.
2. *Афанасьев А.И.* Специфика гуманитарной теории // Актуальні проблеми духовності. — 2008. — Вип. 9. — С. 24-33.
3. *Єрмоленко А.* Ціннісно-нормативне обґрунтування науки та моральна автономія суб'єкта // Філософська думка. — 2009. — № 4. — С. 30-49
4. *Панафідіна О.П., Мішалова О.В.* Факти і цінності в історичному дослідженні: дихотомія чи взаємозв'язок? // Актуальні проблеми духовності. — 2012. — Вип. 13. — С. 25-41.
5. *Свириденко В.М.* Теорія пізнання і філософія науки. — К.: ЦГО НАН України, 1997.
6. *Сіменач Б.І.* Верифікація нового знання // Наука та наукознавство. — 2006. — № 4. — С. 50-55.
7. *Чуйко В.* Інтерпретація та реконструкція наукового знання. // Філософська думка. — 1999. — № 5.
8. *Широкова В.В., Бабина Т.Г.* Беконівська класифікація наук у контексті рефлексії єдності душі і тіла // Грані. — 2013. — № 1. — С. 44-47.
9. *Шьорер П.* Дві мови наукової теорії // Філософська і соціологічна думка. — 1993. — № 4.

Орієнтовні теми наукових робіт до змістового модуля IV

1. Проблема творчості в пізнанні.
2. Пізнання як розуміння.
3. Специфіка природничо-наукового і гуманітарного пізнання.
4. Інтуїція в процесі пізнання.
5. Проблема знання і переконання в теорії пізнання.
6. Знання і інформація.
7. Знання і цінності.
8. Проблема істини в історії філософської думки.
9. Наукове і художнє пізнання.
10. Наука і релігія.
11. Ідеали і норми наукового пізнання.
12. Етика науки.
13. Природа наукової інтуїції.
14. Роль методів у науковому пізнанні.
15. Наука, квазінаука, псевдонаука, лженаука.
16. Наукова раціональність та її типи.
17. Пізнання та практика: аспекти взаємодії.
18. Проблема пізнаванності світу.
19. Комп'ютерне моделювання як метод пізнання.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

Тема 5.1. Соціальна філософія

Специфіка філософського пізнання соціальної дійсності. Проблемно-предметне поле соціальної філософії та філософії історії.

Суспільство як форма організації спільної діяльності людей, його специфічні ознаки. Колективність як необхідна умова і форма існування людини. Суспільні відносини між індивідами як форма їх спільної діяльності. Суспільство як складно-організована і динамічна система. Основні підходи до виокремлення структури соціуму. Сфери життєдіяльності суспільства: економічна, політична, соціальна, духовна. Проблема детермінованих зв'язків між сферами суспільства. Поняття соціального інституту, соціальних норм і соціальних цінностей. Інституційний характер суспільних відносин. Найважливіші інститути суспільства. Поняття громадянського суспільства.

Держава як інститут влади, проблема її походження. Класичні і сучасні версії теорії суспільної угоди. Марксистська концепція держави. Проблема співвідношення свободи людини і влади держави. Етатизм та лібертаріанство. Демократія і тоталітаризм (Р. Арон). Концепція «бунту мас» Х. Ортеги-і-Гассета. Маси і тоталітаризм (Х. Арендт). Ідея вільного суспільства і проблема соціальної свободи. Негативна і позитивна свобода. Концепція відкритого суспільства К. Поппера. Державний суверенітет і права людини: проблема пріоритетності. Право на війну і право на мир.

Проблема соціальної справедливості, її аспекти і шляхи вирішення. Концепції соціальної справедливості. Проблема соціальної рівності, її економічний та політико-правовий аспекти. Егалітарний та елітарний підходи до вирішення проблеми соціальної рівності. Нерівність як соціально-філософська проблема.

Філософська модель сучасного суспільства. Концепція постіндустріального суспільства Д. Белла. Поняття інформаційного суспільства. Роль теоретичної науки, техніки і технологій у сучасному суспільстві. Науково-технічна революція, її напрямки та соціальні наслідки. Сучасне суспільство як суспільство споживання, його головні ознаки. Держава всезагального суспільного добробуту. Концепція «меж економічного зростання». Глобальні проблеми людства: причини появи, класифікація, можливі шляхи вирішення. Концепції ноосфери і техносфери. Глобалізація як історична тенденція сучасної епохи, її основні прояви: економічний, соціокультурний, політичний, міжнародно-правовий та ін.

Лекція № 14. Філософське розуміння суспільства

Основні питання лекції

1. Соціальна філософія, її проблемно-предметне поле. Суспільство як складно-організована і динамічна система. Соціальний реалізм та соціальний номіналізм.
2. Держава як форма організації суспільства, її природа і проблема походження. Класичні і сучасні версії теорії суспільного договору.
3. Соціальні цінності як регулятори соціальних дій: рівність, свобода, справедливість, мир.

Семінарське заняття № 14.

Проблеми соціальної філософії

План заняття

1. Суспільство як внутрішньо диференційована і динамічна система: сутність, ознаки, структура. Суспільство як сукупність соціальних взаємин та соціальних інститутів.

2. Проблема соціальної справедливості і проекти побудови «ідеальних» суспільств в історії філософії. Концепція «відкритого суспільства» К. Пошпера.
3. Філософські моделі сучасного суспільства (постіндустріальне, інформаційне, споживацьке, глобалізоване тощо), проблеми його функціонування.

Обов'язкові першоджерела

1. Маркс К. До критики політичної економії. Передмова. // Маркс К., Енгельс Ф. Твори, 2-вид. — К. : Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1963. — Т. 13. — С. 5-9.

Самостійна робота № 12.

Соціально-філософські проблеми науки і техніки.

1. Наука і техніка як феномени культури. Поняття науково-технічної революції, її основні напрямки і соціальні наслідки.
2. Поняття комп'ютерної революції, її вплив на людину і суспільство. Інтернет, його соціокультурні функції.
3. Природа, суспільство і техніка: етапи взаємодії. Соціальна оцінка наслідків використання техніки. Поняття техносфери та ноосфери.

Література до теми

Література до семінарського заняття № 14

Філософська класика

1. Арендт Г. Джерела тоталітаризму / Пер. з англ. — К.: Дух і літера, 2002.
2. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія. — К., 1996. — С. 194-250.
3. Берлін І. Два концепти свободи // Лібералізм. Ліберальна традиція політичного мислення від Джона Локка до Джона Роулза. Антологія. — К. : Смолоскип, 2009. — С. 546-583.
4. Вебер М. Протестанська етика і дух капіталізму / Пер. з німецької О. Погорілого. — К.: Основи, 1994.
5. Гайек Ф. А. Право, законодавство і свобода. Нове визначення ліберальних принципів справедливості і політичної економії. Т. I. — III. / Пер. з англ. — К.: Аквілон-Прес, 2000.

6. *Роулз Дж.* Справедливість як чесність: політична, а не метафізична // Лібералізм. Ліберальна традиція політичного мислення від Джона Локка до Джона Роулза. Антологія. — К.: Смолоскип, 2009. — С. 801-824.
7. *Роулз Дж.* Політичний лібералізм / Пер. з англ. — К.: Основи, 2000.
8. *Фромм Е.* Мати чи бути? — К., 2010. — С. 13-21, 81-119.

Підручники та навчальні посібники

1. *Петрушенко В.Л.* Філософія: Підручник. — Львів, 2006, 2010. [Тема 19].
2. *Причепий Є.М.* Філософія: Підручник. — К., 2007. [Тема 5.1].
3. *Таран В.О., Зотов В.М., Резанова Н.О.* Соціальна філософія: Навч. посіб. — К., 2009. [Розділ 1-4. — С. 5-115].
4. *Філософія.* Природа, проблематика, класичні розділи: Навчальний посібник / За ред. Г.І. Волинки. — К., 2009. [Тема 11].
5. *Філософія:* Навчальний посібник / За ред. Т.О. Сілаєвої. — Тернопіль, 2008. [Тема 15].
6. *Філософія:* підручник / За ред. Горлача М.І., Кременя В.Г., Рибалка В.К. — Х., 2000. [Розділ III — Глава 2, 3].

Додаткова література

1. *Абдула А.И.* Открытое общество как механизм реализации социальной рациональности // Актуальні проблеми духовності. — 2008. — Вип. 9. — С. 347-360.
2. *Абдула А.И.* Массовость как характеристика современного общества // Актуальні проблеми духовності. — 2014. — Вип. 15. — С. 91-102.
3. *Буричко З.О.* Справедливість як ключовий чинник відносин «людина — держава» у теорії Дж. Роулза // Грані. — 2014. — № 5. — С. 42-47.
4. *Гаєк Ф.А.* Цінність свободи // Лібералізм. Ліберальна традиція політичного мислення від Джона Локка до Джона Роулза. Антологія. — К.: Смолоскип, 2009. — С. 504-4545.
5. *Гутман Е.* Комунітаристська критика лібералізму // Лібералізм. Ліберальна традиція політичного мислення від Джона Локка до Джона Роулза. Антологія. — К.: Смолоскип, 2009. — С. 350-361.
6. *Гьофе О.* Демократія в епоху глобалізації. — К., 2007.
7. *Данилюк А.* Особливості сучасної стратифікації суспільства. // Філософська думка. — 1999. — № 4.
8. *Джилевич П.С.* Про зміст категорії «соціальне» // Філософська думка. — 2002. — № 6.
9. *Дворкін Р.* Ліберальна концепція рівності // Лібералізм. Ліберальна традиція політичного мислення від Джона Локка до Джона Роулза. Антологія. — К.: Смолоскип, 2009. — С. 825-847.
10. *Дончелі Дж.* Права людини, демократія і розвиток // Лібералізм. Ліберальна традиція політичного мислення від Джона Локка до Джона Роулза. Антологія. — К.: Смолоскип, 2009. — С. 1097-1114.

11. *Жабін С.* Еволюція концепцій та технологічної бази інформаційного суспільства // Наука та наукознавство. — 2011. — № 3. — С. 92-105.
12. *Зубов А.В.* Проблема бытия человека в информационном обществе // Грані. — 2006. — № 1. — С. 74-77.
13. *Кекес Дж.* Зasadничі цінності лібералізму // Лібералізм. Ліберальна традиція політичного мислення від Джона Локка до Джона Роулза. Антологія. — К.: Смолоскип, 2009. — С. 111-133.
14. *Кимліка В.* Ліберальна рівність // Лібералізм. Ліберальна традиція політичного мислення від Джона Локка до Джона Роулза. Антологія. — К.: Смолоскип, 2009. — С. 848-883.
15. *Констан Б.* Про свободу древніх у її порівнянні зі свободою сучасних людей // Лібералізм. Ліберальна традиція політичного мислення від Джона Локка до Джона Роулза. Антологія. — К.: Смолоскип, 2009. — С. 423-435.
16. *Копох М. С.* Ідея справедливості з точки зору соціальної філософії і філософії права // Грані. — 2002. — № 4. — С. 73-77.
17. *Кострюков С.В.* Культурні виміри демократично орієнтованого суспільства // Грані. — 2009. — № 1. — С. 77-81.
18. *Локк Дж.* Два трактати про врядування. — К., 2001 (Книга друга, розділи 1,2,3,7).
19. *Макінтайр А.* Справедливість як чеснота: зміна концепцій // Лібералізм. Ліберальна традиція політичного мислення від Джона Локка до Джона Роулза. Антологія. — К.: Смолоскип, 2009. — С. 884-893.
20. *Нозік Р.* Розподільна справедливість // Лібералізм. Ліберальна традиція політичного мислення від Джона Локка до Джона Роулза. Антологія. — К.: Смолоскип, 2009. — С. 894-919.
21. *Панасюк Ю.В.* Свобода як необхідний принцип соціальної справедливості // Актуальні проблеми духовності. — 2013. — Вип. 14. — С. 244-257.
22. *Пасько Я.* Феномен соціальної держави в історичній традиції. // Філософська думка. — 2007. — № 2
23. *Поппер К.Р.* Відкрите суспільство та його вороги. В 2 т. — К., 1994.
24. *Прокопчук І.* Імовірність конфлікту цінностей «свобода/демократія». Актуальні прогнози А. де Токвіля // Віче. — 2000. — № 4. — С. 140-148.
25. *Рідель М.* Свобода та відповідальність // Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. — К.: Либідь, 1996. — С. 68-83.
26. *Сепетий Д.* Відкрите суспільство: етика та раціональність. — К., 2007.
27. *Сердюк О.О.* Витоки суспільства споживання: соціально-філософський аналіз // Грані. — 2014. — № 7. — С. 26-31.
28. *Фрідман М.* Капіталізм і свобода. — К., 2010.
29. *Чигур Р.Ю.* Інформація та знання як основні ресурси інформаційного суспільства // Грані. — 2014. — № 2. — С. 61-65.

Література до самостійної роботи № 12

Підручники та навчальні посібники

1. *Причетній Є.М.* Філософія: підручник. — К., 2007. [5.5].
2. *Таран В.О., Зотов В.М., Резанова Н.О.* Соціальна філософія: Навч. посіб. — К., 2009. [Розділ 2. — С. 49-56].
3. *Філософія:* Навчальний посібник / І.Ф. Надольний. — К., 1997. [Тема 21].
4. *Філософія:* підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагаатовський, І.І. Кальний. — К., 1995. [Розділ 19 — §2].
5. *Філософія:* підручник / За ред. Горлача М.І., Кременя В.Г., Рибалка В.К. — Х., 2000. [Розділ III — Глава 1].

Додаткова література

1. *Попов В.* Технократичні орієнтації ХХ сторіччя // Філософська думка. — 2006. — № 6. — С. 72-89.

Тема 5.2. Філософія історії

Філософія історії як філософське осмислення історичного процесу та історичного пізнання. Субстанціональна (онтологічна) і критична (епістемологічна) філософія історії: загальна характеристика та основні проблеми. Поняття історичного процесу та всесвітньої історії. Філософські концепції всесвітньої історії (Г. Гегель, К. Маркс, К. Ясперс). Проблема історичної типології суспільств в рамках лінійної моделі історії. Культурно-цивілізаційні типології суспільств та заперечення ідеї єдності історичного процесу (М. Данилевський, О. Шпенглер, А. Тойнбі, П. Сорокін).

Проблема спрямованості історичного процесу. Просвітницька ідея прогресу як невпинного руху до реалізації сенсу історії. Концепції прогресу, проблема його критеріїв. Критика ідеї прогресу у сучасній філософії. Проблема суспільного ідеалу і можливості його практичної реалізації. Ідея кінця історії, її релігійно-теологічний та філософсько-історичний зміст. Принцип історизму і проблема історичного детермінізму. Історичне передбачення та історичне пророцтво. Концепція критики історизму (К. Пошпер). Проблема співвідношення історичної закономірності та свободи волі людини: фаталізм і волюнтаризм. Концепція історичного детермінізму Р. Арона. Історичний процес як сукупність історичних подій. Причини (фактори) історичних змін: технологічний, демографічний, географічний, зовнішні впливи. Виробництво і використання знання як головна рушійна сила сучасного

суспільства. Проблема суб'єкта історичного процесу: народ, нація, видатні особистості, соціальні класи, еліта, маса. Історична свобода та історична відповідальність.

Лекція № 15. Філософія історії

Основні питання лекції

1. Філософія історії, її предмет, основні напрями і проблеми.
2. Філософські концепції світової історії, проблема її єдності, сенсу, спрямованості та кінця.
3. Проблема історичного детермінізму. Історизм та історицизм.

Семінарське заняття № 15.

Проблеми філософії історії

План заняття

1. Суб'єкти історичного процесу: народ, нація, видатні особистості, соціальні класи, еліта, маса.
2. Лінійна та культурно-цивілізаційна моделі історичного процесу. Проблема історичної типології суспільств.
3. Проблема спрямованості історичного процесу. Ідея історичного прогресу, його критерії. Критика ідеї прогресу у сучасній філософії.

Обов'язкові першоджерела

1. *Мизес Л. фон.* Теория и история: Интерпретация социально-экономической эволюции (Глава 8). — М., 2001. — С. 118-132.

Самостійна робота № 13.

Глобалізація і глобальні проблеми людства.

1. Глобалізація як історична тенденція сучасної епохи, її основні прояви.

2. Причини появи глобальних проблем, їх сутність і класифікація (проблема збереження миру у міжнародних відносинах, проблеми взаємозв'язку між природою і суспільством та між суспільством і людиною).
3. Умови і шляхи вирішення глобальних проблем сучасності: філософсько-етичний і філософсько-політичний аспекти.

Література до теми

Література до семінарського заняття № 15

Філософська класика

1. *Ортега-і-Гасет Х.* Бунт мас // Вибрані твори. — К., 1994 (частина 1 і 6).

Підручники та навчальні посібники

1. *Бойченко І.В.* Філософія історії: підручник. — К., 2000. [Розділ 3, 4, 5, 7].
2. *Габріелян О.А.* Філософія історії. — К., 2010.
3. *Петрушенко В.Л.* Філософія: Підручник. — Львів, 2006, 2010. [Тема 18].
4. *Причепий Є.М.* Філософія: підручник. — К., 2007. [5.1; 5.2].
5. *Філософія.* Природа, проблематика, класичні розділи: Навчальний посібник / За ред. Г.І. Волинки. — К., 2009. [Тема 9].
6. *Філософія:* Навчальний посібник / За ред. Т.О. Сілаєвої. — Тернопіль, 2008. [Тема 17].
7. *Філософія:* підручник / Бичко І.В., Бойченко І.В., Табачковський В.Г. — К., 2001. [Розділ V].
8. *Філософія:* Навчальний посібник / І.Ф. Надольний. — К., 1997. [Тема 14, 15, 16].
9. *Філософія:* підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатівський, І.І. Кальний. — К., 1995. [Розділ 15].
10. *Філософія історії:* підручник для вищої шк. / Бойченко В.І., Горлач М.І. — Х., 2006.
11. *Яцук Т.І.* Філософія історії: Курс лекцій. Навч. посібник. — К., 2004.

Додаткова література

1. *Габермас Ю.* Про суб'єкта історії. Деякі міркування щодо хибних альтернатив // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. — К., 1999. — С. 346-354.
2. *Павленко Ю.* Три підходи до розуміння світового історичного процесу // Політична думка. — 1997. — № 1. — С. 151-164.
3. *Фукуяма Ф.* Чи почалася історія знову? // Дух і літера. — К., 2004-2005. — № 13-14. — С. 478-487.

Література до самостійної роботи № 13

Підручники та навчальні посібники

1. *Артюнов В.Х., Свіницький В.М.* Філософія глобальних проблем сучасності: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2003. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-68.html>
2. *Петрушенко В.Л.* Філософія: Підручник. — Львів, 2006, 2010. — Тема 20. — 20.4.
3. *Таран В.О., Зотов В.М., Резанова Н.О.* Соціальна філософія: Навч. посіб. — К., 2009. — Розділ 9 — С. 246-267.
4. *Філософія: Навчальний посібник / За ред. Т.О. Сілаєвої.* — Тернопіль, 2008. — Тема 18.
5. *Філософія: Навчальний посібник / І.Ф. Надольний.* — К., 1997. — Тема 22.
6. *Філософія: підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатівський, І.І. Кальний.* — К., 1995. — Розділ 19 — §3.

Додаткова література

1. *Бабічева О.С., Богомаз К.Ю.* Глобалізація: політико-економічний та соціологічний аналіз культури // *Грані.* — 2014. — № 1. — С. 6-10.
2. *Бьолер Д.* Ідея та обов'язковість відповідальності за майбутнє // *Філософська думка.* — 2007. — № 1. — С. 117-134; № 2. — С. 77-95; № 3. — С. 81-99.
3. *Воборцова Л.С.* Глобалізація як соціальне явище сучасності // *Наука. Релігія. Суспільство.* — 2006. — № 2. — С. 199-204.
4. *Йосипенко С.* Філософія історії в історико-філософському дослідженні. // *Філософська думка.* — 2007. — № 1.
5. *Лебідь І.Г.* Про поняття «міжнародна безпека» // *Грані.* — 2011. — № 6. — С. 23-26.
6. *Олійник О.М.* Глобалізація: етапи розвитку // *Грані.* — 2010. — № 5. — С. 61-64.
7. *Федюк В.Ю.* Україна в контексті глобальних проблем сучасної цивілізації // *Грані.* — 2012. — № 32. — С. 143-149.

Орієнтовні теми наукових робіт до змістового модуля V.

1. Ідея вільного суспільства у сучасній соціальній філософії.
2. Демократія: її переваги і недоліки.
3. «Бунт мас» і тоталітаризм.
4. Держава всезагального суспільного добробуту, споживацьке суспільство і «межі економічного зростання».
5. Утопія, антиутопія і політичний проект: критерії розмежування.
6. Державний суверенітет і права людини: проблема пріоритетності.
7. Еволюція міжнародного права: від права на війну до права на мир.

8. Проблема міжнародної справедливості.
9. Суспільство знань і філософські проблеми сучасної освіти.
10. «Зіткнення цивілізацій» чи діалог культур?
11. Національна держава в епоху глобалізації.
12. Індивідуальні права і загальне благо: проблема поєднання.
13. Гендерний аспект проблеми соціальної рівності.
14. Проблема історичного вибору та історичної відповідальності.
15. Сутність історичного процесу у концепції Августина Блаженного.
16. Держава як покарання за первородний гріх у розумінні Августина Блаженного.
17. Сутність держави і права людини у праці Т. Гоббса «Левіафан».
18. «Природний стан» і правова держава: точки перетину в концепції суспільного договору Д. Локка.
19. Основи моральності людини та суспільства: «дискусія» між «природним законом» Т. Гоббса і «системою виховання» Д. Локка.
20. Філософсько-історична концепція всевітнього громадянського стану І. Канта.
21. Історичний процес як зміна суспільно-економічних формацій у розумінні К. Маркса.
22. Творча меншість як головний суб'єкт історичного процесу в теорії локальних цивілізацій А. Тойнбі.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДИНИ

Тема 6.1. Філософська антропологія

Філософська антропологія як розділ філософії. Предмет філософської антропології та її основні проблеми: проблема антропогенезу, проблема сутності людини, проблема взаємодії людини і світу, проблема унікальності людського існування, проблема співвідношення біологічного та соціального, індивідуального та суспільного, індивідуального та загальнолюдського в людині; проблема сенсу людського життя, проблема смерті та безсмертя.

Вчення про людину в історії філософської думки: антропологічна спрямованість східних філософій, антропологічний поворот в античності (софісти і Сократ), антропоцентризм епохи Відродження, проблема природи людини у філософії Нового Часу, проблема сутності людини в класичній німецькій філософії, розуміння сутності та існування людини в філософії екзистенціалізму.

Становлення філософської антропології як інтегративного вчення про людину у філософії ХХ ст. (М. Шелер, Г. Плеснер, А. Гелен). Біологічна недостатність людини — передумова її сутнісних проявів як духовної (М. Шелер), культурної (А. Гелен), ексцентричної істоти (Г. Плеснер).

Сутність людини та підходи до її визначення: натуралізаторський (Л. Фейєрбах, З. Фрейд та ін.), соціологізаторський (К. Маркс), антропоцентристський (Е. Роттердамський, Б. Паскаль та ін.). Сутнісні ознаки людини: людина як мисляча істота (Р. Декарт); моральна істота

(І. Кант); творча істота (М. Бердяєв); істота, здатна до творення культури та символічного освоєння світу (Е. Касіпер); істота, якій притаманна гра (Й. Хейзінга) та ін. Есенційний та екзистенційний підходи до розуміння людини.

Специфіка людського буття. Сфери буття людини: тілесність, свідомість (духовність), соціальність. Проблема особистості і її вирішення у філософській традиції: концепції Дж. Локка, Г. Лейбніца, І. Канта. Сучасні дискусії щодо розуміння особистості. Особистісні виміри людського: духовність, свобода, творчість, моральність.

Поняття «образу людини». Мінливість образу людини в історії філософської думки: образ людини в античності та середньовіччі; людина епохи Відродження (титанізм); образ людини в епоху модерну. Суперечливість уявлень про сутність людини в епоху постмодерну, ідея «втрати суб'єктивності» (М. Фуко, Ж. Дерріда, Ж. Дельоз). Сучасний образ людини.

Соціокультурні засади людського буття. Інтерсуб'єктивність як фундамент життєвої реальності. Соціалізація та її інститути. Комунікативний вимір людського буття. Суспільна комунікація і проблема соціального партнерства. Проблема самотності людини. Стать та гендер: біологічний і соціальний виміри. Любов як екзистенційне та соціально зумовлене почуття.

Лекція № 16. Філософське розуміння людини

Основні питання лекції

1. Антропологічний поворот у історико-філософській традиції і його постійне оновлення. Проблема людини у філософській антропології. Сучасні антропологічні напрями.
2. Есенційний та екзистенційний підхід у розумінні людини. Антропологічний поворот у сучасній філософії та спеціальних антропологічних дискурсах: від класичних антропологічних концепцій до некласичних уявлень про багатомірну природу людини.
3. Філософські проблеми антропогенезу, його комплексний характер: основні підходи.
4. Проблема визначення структурної організації людського буття: сфери буття людини. Людина як складно-організована істота. Проблема зв'язку і співвідношення у ній біологічного, соціального, духовного (комунікативного).

Семінарське заняття № 16.

Людина як предмет філософської рефлексії

План заняття

1. Філософська антропологія: предметне поле, специфіка, основні проблеми, зв'язок з іншими розділами філософського знання. Становлення фундаментальних антропологічних ідей. Вітчизняна антропологічна думка.
2. Різноманітність підходів до визначення сутності людини. Вчення про людину в історії філософської думки. Проблема співвідношення біологічного і соціального (духовного) у структурі людського буття.
3. Свобода, відповідальність, творчість — базові характеристики людського буття. Воля, віра, інтерес, потреба як прояви людського. Воля і розум. Волюнтаризм, прагматизм про сутність людини.
4. Єдність індивідуального та суспільного у бутті людини. Індивід-індивідуальність-особистість як антропогенетична єдність і соціокультурна відмінність.

Обов'язкові першоджерела

1. Кассирер Э. Опыт о человеке. Введение в философию человеческой культуры / Проблема человека в западной философии: Переводы / Сост. и послесл. П.С. Гуревича; Общ. ред. Ю.Н. Попова. — М.: Прогресс, 1988. — С. 3-30.

Самостійна робота № 14.

Багатовимірна природа людського буття.

1. Соціокультурні засади людського буття. Соціалізація та її інститути. Ідеал людини, проблема особистості та її вирішення у філософській традиції.
2. Феномен творчості та його оцінка у філософській традиції (А. Бергсон, М. Бердяєв, З. Фрейд, К. Юнг, Ж.-П. Сартр та ін.)
3. Здійснення людини у мові. Комунікативний вимір людського буття. Суспільна комунікація і проблема соціального партнерства.

Література до теми

Підручники та навчальні посібники

1. *Введение в философию: Учебное пособие для вузов / Авт. колл. Фролов И.Т.* — М. : Республика, 2005. [Глава 4. Человек; Глава 11. Личность.]
2. *Воронкова В.Г.* Філософія: навч. посіб. — К. : Професіонал, 2004. [С. 91-119.]
3. *Пазенок В.С.* Філософія: навчальний посібник. — К. : Академвидав, 2008. [С. 162-169.]
4. *Петрушенко В.Л.* Філософія: підручник. — Львів : Магнолія, 2006 — 2008. [Тема. 13; 14.]
5. *Причепій Є.М., Черній А. М., Чекаль Л. А.* Філософія: підручник. — К. : Академвидав, 2008. [С. 342-368.]
6. *Спиркин А.Г.* Философия: Учебник. — М. : Гардарики, 2005. [Раздел II. Глава 10. Человек и его бытие в мире]. *Табачковский В.Г.* Людина — Екзистенція — Історія. — К., 1996.
7. *Філософія. Курс лекцій: Навч. посіб. / Бичко І.В., Табачковский В.Г., Горак Г.І.* — К. : Либідь, 1993. [С. 369-402.]
8. *Філософія: Підручник / За ред. Г.А. Заїченко.* — К. : Вища школа, 1995. [Розділ 8. Проблема людини у філософії. Розділ 17. Особа і суспільство.]
9. *Філософія: Навчальний посібник / За ред. І.Ф. Надольного.* — К. : Вікар, 2006. [Тема 15. Особистість у вимірах філософського аналізу; Тема 21. Творчість як фундаментальна основа діяльності людини.]
10. *Філософія: Навчальний посібник / За ред. Т.О. Сілаєвої.* — Тернопіль : Астон, 2008. [С. 183-192.]
11. *Філософія: Підручник / за ред. М.І. Горлача, В.Г. Кременя.* — Х. : Консум, 2000. [С. 304-326; 470-488; 526-549.]

Додаткова література

1. *Большов О.* Філософська антропологія та її методичні принципи // Сучасна зарубіжна філософія. — К., 1996.
2. *Боринштейн Е.Р.* Соціокультурні конструкти мовної особистості // Грані. — 2006. — № 2. — С. 76-80.
3. *Гранова В.С.* Homo creator : грані творчості // Грані. — 2014. — № 11. — С. 53-57.
4. *Львченко І.Г.* Концепт саморозвитку особистості як основа аналізу феноменів самоактуалізації та самореалізації // Грані. — 2013. — № 3.
5. *Крамар П.П.* Свобода і відповідальність людини в творчості // Грані. — 2002. — № 3. — С. 67-72.
6. *Кушерець Т.В.* Тлумачення людського буття в феноменології та екзистенціалізмі в контексті сучасної філософії історії // Актуальні проблеми духовності. — 2010. — Випуск 11. — С. 58-69.
7. *Микитинец А.Ю.* Понятие «антропологической границы» в дискурсе современной философии человека // Грані. — 2009. — № 6. — С. 83-88.

8. *Писчикова В.С., Холин М.М.* Личность в виртуальной реальности: тенденции изменений в духовном мире // Актуальні проблеми духовності. — 2010. — Вип. 11. — С. 205-215.
9. *Писчикова В.С., Холин М.М.* Личностная индивидуальность в современном мире: утрата идентичности // Актуальні проблеми духовності. — 2011. — Вип. 12. — С. 369-383.
10. *Попович О.В.* Сутність процесу соціалізації // Грані. — 2014. — № 2. — С. 6-10.
11. *Табачковський В.Г.* Людина — Екзистенція — Історія. — К., 1996.
12. *Хорольська Т.А.* Творчість. Культура. Особистість. // Актуальні проблеми духовності. — 2005. — Випуск 6. — С. 30-42.
13. *Шатохіна Н.П.* Соотношение феноменов свободы и творчества в контексте современной социальной реальности // Грані. — 2013. — № 2. — С. 3-7.
14. *Шиліна Н.Е.* Взаимодействие личности и общества: психоанализ конфликта // Грані. — 2014. — № 2. — С. 23-28.
15. *Шинкаренко Ю.* Ідентичність і життєвий світ у контексті сучасних цивілізаційних змін // Філософська думка. — 2002. — № 1
16. *Шрамко Н.В.* Соотношение личности и общества: равенство во имя целого // Актуальні проблеми духовності. — Кривий Ріг, 2007. — Вип. 8. — С. 414-419.

Тема 6.2. Філософська теорія цінностей

Аксіологія як розділ філософії: предметна специфіка. Становлення аксіології як філософської науки. Аксіологічний поворот у філософії. Сущє і належне (аксіологічна проблематика) в поглядах філософів Баденської школи (Г. Віндельбандт, Г. Рікерт). Феноменологічна концепція цінностей (Е. Гусерль). Проблема онтологічного статусу цінностей. Трансцендентальна прагматика та її методологічні засади в обґрунтуванні аксіологічних універсалій і норм комунікативної етики.

Феномен цінностей, аксіологічна ієрархія та її моделі (Ф. Ніцше, М. Шелер, А. Маслоу, І. Берлін). Аксіологічний об'єктивізм (М. Шелер, В. Віндельбандт, Г. Рікерт, Е. Гусерль) і суб'єктивізм (Ф. Ніцше, Ч. Пірс, Дж. Дьюї): проблема зв'язку цінностей та потреб (Ч. Пірс, Ф. Brentano). Система потреб (вітальні, антропологічні). Аксіологічний релятивізм.

Класифікація цінностей та її критерії (І. Кант, Ф. Ніцше, М. Шелер, Ж.-П. Сартр, К. Манхейм, В. Франкл, М. Вебер): первинні (біологічні), вторинні (загальнокультурні); матеріальні і духовні; за змістом і знаком (значенням); логічні, естетичні, етичні, релігійні; універсальні

(утилітарні), соціокультурні, соціальні, етнічні, групові, індивідуальні; життєві, сакральні, повсякденні та ін.)

Аксіологічні засади соціокультурної реальності: об'єктивізм та історизм. Культура і цивілізація як відображення культурних алгоритмів і ціннісних трансформацій. Проблема кризи духовних цінностей та її наслідки.

Ціннісне відношення до світу у структурі людської життєдіяльності: цінність, оцінка, норма, ідеал, ціннісні орієнтації. Функції цінностей. Цілепокладання як спосіб реалізації утилітарних цінностей. Духовні цінності як універсалії сенсу (В. Франкл).

Сенс буття людини: іманентні і трансцендентні аспекти. Проблема життєвого сенсу у філософських варіантах: натуралістично-антропологічний, діяльний, антропологічно-екзистенціальний, релігійний, гуманістично-психологічний та ін. підходи. Свобода як цінність: проблема визначення свободи у філософській культурі. Свобода і відповідальність. (І. Кант, М. Бердяєв. Ж.-П. Сартр, А. Камю, Е. Фром). Соціокультурна цінність раціональності: аксіологічні аспекти сучасної науки і культури. Оцінка як акт конституювання цінності. Істина як соціокультурна і гуманістична цінність. Багатомірність істини у філософії постмодерну.

Лекція № 17. Філософська теорія цінностей

Основні питання лекції

1. Аксіологічний поворот у філософії. Сущє і належне у вченні Баденської школи. Феноменологічна концепція цінностей, проблема їх онтологічного статусу.
2. Феномен цінностей. Аксіологічна ієрархія, її моделі. Аксіологічний об'єктивізм та суб'єктивізм.
3. Проблема визначення цінностей, типологія цінностей у філософській культурі.
4. Аксіологічні засади соціокультурного конструювання. Культура і цивілізація як відображення культурних алгоритмів і ціннісних трансформацій.

Семінарське заняття № 17.
Філософське вчення про цінності
 План заняття

1. Становлення аксіології як філософського розділу. Аксіологічний поворот у філософії (Г. Рікерт, В. Віндельбандт, М. Шелер, Е. Гусерль)
2. Ціннісне відношення до світу в структурі людської життєдіяльності. Проблема зв'язку цінностей і потреб. Система потреб. Функції цінностей. Визначення, типологія і проблема онтологічного статусу цінностей.
3. Ціннісні орієнтації людини і проблема сенсу людського буття, смерті та безсмертя людини: основні філософські підходи.
4. Свобода як цінність і життєвий орієнтир: проблема визначення, філософські концепції свободи. Свобода і відповідальність.

Обов'язкові першоджерела

1. Шеллер М. Формализм в этике и материальная этика ценностей // Избранные произведения. — М.: Гнозис, 1994. (3. «Высшие» и «низшие» ценности.) — С. 305-318.

Самостійна робота № 15.
Аксіологічні засади людського життя.

1. Криза духовних цінностей, її причини, прояви та наслідки.
2. Оцінка як акт конституювання цінності.
3. Істина як гуманістична і соціокультурна цінність. Багатомірність істини у філософії постмодерну.

Література до теми

Підручники та навчальні посібники

1. Пазенок В.С. Філософія: навчальний посібник. — К.: Академвидав, 2008. [С. 158 — 162.]

2. *Причетий Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А.* Філософія: підручник. — К.: Академвидав, 2008. [С. 331 — 342.]
3. *Філософія.* Курс лекцій: Навч. посіб. / Бичко І.В., Табачковський В.Г., Горак Г.І. — К.: Либідь, 1993. [С. 402 — 431.]
4. *Філософія: Підручник* / За ред. Г.А. Заїченко. — К.: Вища школа, 1995. [Розділ 18. Цінності та їх роль у житті суспільства і людини.]
5. *Філософія: Навчальний посібник* / За ред. І.Ф. Надольного. — К.: Вікар, 2006. [С. 308-311; 385-402.]
6. *Філософія: Навчальний посібник* / За ред. Т.О. Сілаєвої. — Тернопіль: Астон, 2008. [С. 173-176.]
7. *Філософія: Підручник* / за ред. М.І. Горлача, В.Г. Кременя. — Х.: Консум, 2000. [С. 549-570.]
8. *Введение в философию: Учебное пособие для вузов* / Авт. колл. Фролов И.Т. — М.: Республика, 2005. [С. 523-526.]

Додаткова література

1. *Арендт Г.* Криза культури: її соціальне та політичне значення // Арендт Г. Між минулим і майбутнім / Пер. з англ. — К.: Дух і літера, 2002. — С. 205-236.
2. *Горак Г.І.* Структура аксіосфери // Актуальні проблеми духовності. — 2008. — Випуск 9. — С. 3-11.
3. *Громов М.А.* Проблема оснований духовности человека как философская проблема // Грані. — 2010. — № 5. — С. 29-33.
4. *Писчигов В.С., Холин М.М.* Квазидуховность как превратная форма духовности // Актуальні проблеми духовності. — 2006. — Випуск. 7. — С. 12-22.
5. *Писчигов В.С., Холин М. М.* Кризис духовности: прозаизация бытия // Актуальні проблеми духовності. — 2008. — Випуск. 9. — С. 12-23.
6. *Титаренко С.* Проблема сенсу життя у філософії Миколи Бердяєва // Sententiae: Науковий філософський журнал Спільки дослідників модерної філософії (Паскалівського товариства). — 2006. — Т. 27. — № 2. — С. 163-182.
7. *Чебан О.І.* Гносеологічні засади конструктивізму в оцінюванні [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2013-2/doc/1/08.pdf>

Орієнтовні теми наукових робіт до змістового модуля VI.

1. Проблема сутності та існування людини в історії філософії.
2. Сутнісні сили людини та проблема творчої самореалізації людини.
3. Проблема особистості як центральна проблема практичної філософії.
4. Проблема сенсу життя, смерті та безсмертя людини як проблема філософії.
5. Свобода та творчість як сутнісні характеристики людини.
6. Криза духовності у сучасному суспільстві.

7. Екзистенційний та комунікативний виміри істини.
8. Багатомірність істини у філософії постмодерну.
9. Мінливість образу людини в історії філософської думки.
10. Постмодерна ідея «втрати суб'єктивності».
11. Інтерсуб'єктивність як фундамент життєвої реальності.
12. Суспільна комунікація і проблема соціального партнерства.
13. Проблема самотності людини.
14. Стать та гендер: біологічний та соціальний виміри.
15. Любов як екзистенційне та соціально зумовлене почуття.

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО САМОКОНТРОЛЮ СТУДЕНТІВ

1. Проблема визначення філософії. Місце філософії в системі наукового знання. Основні функції філософії.
2. Філософія як наука, її предмет, проблеми, основні розділи та методи. Специфіка філософського знання.
3. Філософія і світогляд: проблема співвідношення. Світогляд: його структура та функції. Міфологія і релігія як історичні типи світогляду, їх особливості і зв'язок з філософією.
4. Виникнення філософії. Джерела, час, причини і спосіб появи філософії. Східна і західна парадигми філософствування. Культурно-історичні типи європейської філософії, їх загальна характеристика.
5. Загальна характеристика та основні школи давньоіндійської (веданта, джайнізм, буддизм, чарвака) і давньокитайської (конфуціанство, даосизм, легізм) філософії.
6. Антична філософія: особливості та основні етапи розвитку. Рання грецька філософія: проблеми першопочатку і руху. Постановка проблеми буття (Парменід, Демокрит).
7. Поворот античної філософії до людини. Сократівський метод. Порівняльна характеристика філософії софістів і Сократа.

8. Філософська система Платона: вчення про ідеї, пізнання, душу та ідеальну державу.
9. Філософська система Аристотеля, її основні ідеї та розділи (вчення про буття, природу пізнання, сутність людини і держави). Критика платонівської теорії ідей.
10. Антична філософія епохи еллінізму: загальна характеристика та основні школи (епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм). Неоплатонізм, його основні ідеї та вплив на формування християнської теології.
11. Витоки, особливості та етапи розвитку середньовічної філософії. Патристика: проблема співвідношення віри і розуму. Вчення Августина Аврелія про людину, Бога та світ, державу та історію, проблема теодицеї.
12. Схоластика як етап розвитку середньовічної філософії та метод філософствування. Проблема універсалій і підходи до її вирішення. Філософсько-теологічна система Фоми Аквінського.
13. Особливості філософії епохи Відродження. Гуманізм як напрям у розвитку філософії Відродження. Натурфілософські (М. Коперник, М. Кузанський) та соціально-політичні (Т. Мор, Т. Кампанелла, Н. Макіавеллі) вчення.
14. Особливості філософії Нового часу. Критика схоластики і формування моделі нової науки. Вчення Ф. Бекона про ідоли і шляхи пізнання, його емпірико-індуктивний метод.
15. Основні гносеологічні напрямки в філософії Нового часу: проблема природи, джерел та методів пізнання. Концепції Р. Декарта, Дж. Локка, Г. Лейбніца та Д. Юма.
16. Проблема субстанції у філософії Нового часу. Дуалізм Р. Декарта і постановка психофізичної проблеми. Монізм і пантеїзм Б. Спінози, вчення Г. Лейбніца про монади, іматеріалізм Дж. Берклі.
17. Філософія європейського Просвітництва, її проблематика і представники. Концепції природного права і суспільного договору (Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.Ж. Руссо).

18. Критична філософія І. Канта: джерела, загальна характеристика і основні проблеми. Кантівська теоретична філософія: «коперніканський переворот» у теорії пізнання.
19. Практична філософія І. Канта: зв'язок моралі і свободи, ідея морального обов'язку. Категоричний імператив як вищий моральний закон.
20. Система абсолютного ідеалізму Г. Гегеля, її складові. Розуміння суспільства та історії як розвитку об'єктивного духу. Діалектика як теорія і метод.
21. Марксистська філософія, її основні ідеї і принципи. Матеріалістичне розуміння людини, суспільства та історії.
22. Ірраціоналістичні течії в Західній філософії XIX ст. Волюнтаризм А. Шопенгауера, імморалізм Ф. Ніцше. С. К'єркегор як попередник екзистенціалізму.
23. Проекти «філософії науки» XIX – поч. XX ст. Позитивізм, його основні ідеї, етапи розвитку і представники. Неокантіанство. Прагматизм.
24. Феноменологія Е. Гуссерля як вчення про природу людської свідомості, феноменологічний метод. Філософські ідеї психоаналізу (фрейдизм та неофрейдизм).
25. Філософія екзистенціалізму (М. Гайдеггер, К. Ясперс, Ж.-П. Сартр, А. Камю): проблеми буття та свободи людини. Герменевтика.
26. Особливості і головні напрямки західного марксизму (неомарксизму). Проблеми тоталітарного і споживацького суспільства у філософії Франкфуртської школи (Т. Адорно, М. Горкхаймер, Г. Маркузе).
27. Аналітичний напрямок у філософії XX ст., його особливості та основні проблеми. Неопозитивізм (Віденський гурток, Р. Карнап): розуміння філософії як методології науки, програма подолання метафізики, проблема демаркації.
28. Критичний раціоналізм К. Поппера, його критика логічного позитивізму: принцип фальсифікації, фалібілізм знання та еволюційна епістемологія. Критика історизму і концепція відкритого суспільства.

29. Джерела формування, особливості та основні етапи розвитку української філософії. Філософська думка доби Київської Русі. Полемісти. Братські школи. Переорієнтація з візантійської культурної традиції на західну.
30. Філософія українського бароко: основні філософські ідеї професорів Києво-Могилянської академії. Філософія Г. Сковороди, її антропологічний і гуманістичний характер. Київська релігійна філософія (П. Юркевич).
31. Кирило-Мефодіївське товариство і філософія української національної ідеї. Філософські погляди М. Драгоманова, О. Потебні та І. Франка.
32. Українська філософська думка кінця XIX – I пол. XX ст. Історіософія М. Грушевського, філософія права Б. Кістяківського, вчення про ноосферу В. Вернадського, етика «конкордизму» В. Винниченка. Дослідження української філософії у діаспорі (Д. Чижевський). Філософія українського шістдесятництва.
33. Філософська категорія буття, її зміст і значення. Метафізичні концепції буття в історії філософії. Характеристики чистого буття, проблема його єдності і руху (Парменід, апорії Зенона).
34. Субстанційні концепції буття. Поняття субстанції та її атрибутів. Основні підходи до проблеми сутності і єдності світу. Співвідношення мислення і буття як філософська проблема. Сутність та різновиди філософського матеріалізму та ідеалізму.
35. Проблема категоріального визначення буття. Системи категорій в історії філософії (Аристотель, І. Кант, Г. Гегель). Фундаментальні філософські категорії та сучасні підходи до їх визначення.
36. Філософське вчення про розвиток. Розвиток і рух. Принципи, закони і категорії діалектики як онтологічної концепції, її критика. Філософський детермінізм і проблема причинності.
37. Поняття свідомості, її властивості та функції. Співвідношення духовного і тілесного: психофізична проблема і можливі шляхи її розв'язання.
38. Становлення і ключові проблеми філософії свідомості. Проблема походження свідомості. Суспільно-історичні та природні (біологічні) основи свідомості.

39. Мова як інформаційно-знакова система, функції мови. Філософські проблеми мови: співвідношення свідомості, мови і дійсності. Мовні ігри.
40. Сутність і структура процесу пізнання. Основні теоретико-пізнавальні підходи в історії філософії. Проблема визначення знання, його співвідношення з інформацією та переконанням.
41. Становлення і фундаментальні проблеми гносеології. Проблема пізнаваності світу та основні підходи до її вирішення.
42. Пізнавальні здібності суб'єкта і рівні пізнання. Специфіка чуттєвого і раціонального пізнання, їх форми та співвідношення. Проблема джерел пізнання, підходи до її вирішення.
43. Проблема істини: основні характеристики, концепції та критерії істини. Проблеми об'єктивності знання та його обґрунтування.
44. Специфіка наукового знання. Проблема демаркації та основні підходи до її вирішення у західній філософії ХХ ст.
45. Структура наукового пізнання. Емпіричний і теоретичний рівні наукового пізнання, їх форми, методи і проблема співвідношення.
46. Проблема розвитку наукового знання. Моделі розвитку знання і концепції розвитку науки.
47. Поняття методу та методології наукового пізнання. Загальнонаукові та спеціально-наукові методи пізнання.
48. Проблема класифікації наук. Специфіка математичного, природничо-наукового і гуманітарного пізнання, їх методології і методів.
49. Суспільство як об'єкт філософського пізнання, його сутність, ознаки, структура. Соціальні цінності як регулятори соціальних дій. Проекти побудови «ідеальних» суспільств в історії філософії.
50. Держава як інститут влади, її сутність, призначення і проблема походження. Влада держави і соціальна свобода: проблема співвідношення. Ідея вільного і відкритого суспільства.
51. Проблема соціальної справедливості, її основні аспекти. Класичні і сучасні концепції соціальної справедливості. Справедливість і рівність.

52. Філософські моделі сучасного суспільства, проблеми його функціонування. Сутність і соціальні наслідки науково-технічної і комп'ютерної революцій.
53. Глобалізація як загальна тенденція сучасності, її основні прояви. Причини, сутність, класифікація і шляхи вирішення глобальних проблем.
54. Філософське розуміння історії, проблема її єдності та спрямованості. Ідея прогресу і проблема його критеріїв.
55. Історична типологія суспільств в рамках лінійної і культурно-цивілізаційної моделей. Філософські концепції всесвітньої історії.
56. Історичні зміни: причини і суб'єкти. Специфіка та різновиди історичного детермінізму. Критика історизму.
57. Проблема природи і сутності людини та основні підходи до її визначення. Есенційний та екзистенційний підходи до розуміння людини.
58. Специфіка людського буття та його сфери: тілесність, свідомість (духовність), соціальність. Проблема співвідношення біологічного і соціального, індивідуального і суспільного у бутті людини.
59. Проблема особистості в філософії: історико-філософська традиція і сучасні дискусії. Особистісні виміри людського: духовність, свобода, творчість, моральність.
60. Соціокультурні засади і комунікативний вимір людського буття: соціалізація, суспільна комунікація і соціальне партнерство.
61. Цінності людського буття: поняття, функції і проблема класифікації. Аксиологічна ієрархія та її моделі. Проблема онтологічного статусу цінностей і підходи до її вирішення.
62. Ціннісні орієнтації людини і проблема сенсу людського буття, смерті та безсмертя людини: іманентні і трансцендентні аспекти, основні філософські підходи.
63. Свобода як сутнісна характеристика людини і цінність: проблема визначення та основні концепції. Свобода і відповідальність.
64. Проблема кризи духовних цінностей у сучасній філософії. Істина і раціональність як соціокультурні цінності.

КОНТРОЛЬ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Успішність студентів при вивченні філософії оцінюється **за наступною шкалою** (відповідно до вимог Положення про організацію навчального процесу у Криворізькому державному педагогічному університеті та ECTS):

За національною шкалою	За шкалою ECTS	Кількість балів
ВІДМІННО	A	90-100
ДОБРЕ	B	80-89
	C	71-79
ЗАДОВІЛЬНО	D	61-70
	E	50-60
НЕЗАДОВІЛЬНО	FX	30-49
	F	0-29

Під час виставлення підсумкової оцінки за навчальну дисципліну заліковий кредит (100% = **100 балів**) розподіляється для оцінювання в балах рівня, якості та обсягу знань, умінь та навичок студента відповідно до таких *залікових модулів*:

1. *Відвідування лекцій* — до **10 балів**;
2. *Участь у семінарському занятті* — до **25 балів** (Виступ, доповнення виступу, опонування виступу тощо. Передбачається, що максимальною оцінкою за виступ може бути 4 бали, отже студент може виступити не менш ніж 6 раз з максимальною оцінкою відповіді 4 бали);

3. *Самостійна робота* — до **15 балів** (Засвоєння тем і питань, що винесені на самостійне опрацювання);
4. *Індивідуальна робота* — до **10 балів** (Опрацювання обов'язкових першоджерел);
5. *Фінальний іспит* — до **40 балів**.

Крім того, студент може отримати додаткові заохочувальні бали (**до 20 балів**) за активну участь в науково-дослідній роботі з філософії (доповідь на студентській науковій конференції, участь в роботі наукового гуртка або проблемної групи тощо).

Допуск до екзамену отримують лише ті студенти, які за роботу протягом навчального курсу (залікові модулі 1–4) набрали не менше **20 балів** (причому необхідно набрати не менш як по **5 балів** з кожного із перших трьох (1–3) залікових модулів). Для загальної позитивної оцінки за курс необхідно набрати не менше **30 балів** на екзамені.

Студенти, які за роботу протягом навчального курсу набрали **80 балів** (з урахуванням додаткових балів), отримують оцінку «відмінно» (**A**) без складання екзамену.

Навчальне видання

Філософія

Методичний комплекс з навчальної дисципліни

Відповідальний редактор — Я.В. Шрамко

Здано до набору 28.05.2016. Підписано до друку 31.08.2016.

Формат $60 \times 84 \frac{1}{16}$. Папір офсетний. Друк офсетний.

Ум.-друк. арк. — 3,5.

Наклад — 100 прим. Зам. № 001-12.

Криворізький державний педагогічний університет
50086 Кривий Ріг, просп. Гагаріна 54.